

EEN 'VOORLOPIG' STANDPUNT OVER HET AANBOD VAN GENADE

W. Westerbeke

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2003

VOORWOORD

'Voorlopig' noem ik mijn standpunt, niet omdat de *waarheid* verandert maar *wij* kunnen veranderen. Ons inzicht in de waarheid is afhankelijk van de verlichting van Gods Geest. En die verlichting kan vermeerderen, maar ook verminderen. Bovendien kunnen we door meerdere studie van Gods Woord van inzicht veranderen. Dan moeten we onze visie bijstellen. Dat is in zoveel dingen in ons leven. Het komt voor dat we onze mening moeten herzien. Dat wij moeten erkennen: *ik ben fout geweest. Of, ik ben verkeerd ingelicht.*

Het leerstuk van de aanbidding van Gods genade, is al op de Synode van Dordrecht uit verschillende gezichtspunten toegelicht. Zoals ook al de andere dogmatische leerstukken. Deze verscheidenheid is niet erg. Het is juist goed. De Heere heeft in de natuur een oneindig verschil en verscheidenheid geschapen in al Zijn schepselen. Daarin blinkt de wijsheid van onze Schepper uit. Wij moeten niet proberen om onze eigen bewoordingen omtrent de leer van Gods Woord anderen op te dringen. God schenkt anderen soms een dieper inzicht, waar wij nog blind voor zijn. Andersom kan het natuurlijk ook.

Het leerstuk van de uitwendige roeping, waaronder de aanbidding van genade valt, gaat ons eeuwig welzijn aan. Hoe jammer, hoe intens jammer is het, dat juist over hetgeen ons lokt en trekt tot onze eeuwige zaligheid, zoveel strijd is ontbrandt in de loop der eeuwen. Wat de mens het meest nodig heeft, wordt daardoor in diskrediet gebracht. Zou de satan, de grootste vijand van God en mensen, hierin geen hand hebben?

Het is niet de bedoeling om een overzicht te geven van de diverse standpunten onder de theologen. Die het wil kan het onderzoeken. Maar ons geloof in Gods woord is een persoonlijke zaak. Wij kunnen het niet doen met de beschrijving van een predikant. Zelfs niet met die van een nationale synode. Wat we persoonlijk in Gods woord mogen zien en ondervinden vormt ons standpunt. Maar dat moeten we wel toetsen aan de geloofsleer van de kerk van alle tijden.

Met dit voorlopig standpunt wil ik de jonge mensen die ernaar gevraagd hebben, een richtlijn geven. Om niet te snel te oordelen of te veroordelen, maar liever het grote nut wat door de algemene roeping tot ons komt, ter harte te nemen.

Geschreven in 1995 en aangepast, medio 2003.

Middelburg,

W. Westerbeke.

Mijn standpunt over de aanbieding van genade is niet anders dan wat er staat in de "Dordtse leerregels".

*Hfd.2 art.5 "Voorts is de **belofte des Evangelies**, dat een iegelijk, die in de gekruisigde Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Welke belofte alle volkeren en mensen, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet **VERKONDIGD en VOORGESTELD** worden, met **BEVEL van BEKERING en GELOOF**."*

*Hfd.3/4, art.6 "Dat er velen, door de bediening van het Evangelie geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in **Christus**, door het Evangelie **AANGEBODEN** zijnde, noch in God die door het Evangelie **roept** en zelfs ook dien Hij roept verscheiden gaven meedeelt, maar in degenen die geroepen worden..."*

Hfd.3/4, art.8 "Doch zo velen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in Zijn Woord wat Hem aangenaam is, namelijk dat de geroepenen tot Hem komen en geloven, de rust der zielen en het eeuwig leven.

Aanbieding of een Goddelijk bevel?

Deze omschrijving is mijns inziens, bijbels en onovertroffen. Er staat niets in wat dubbelzinnig of ingewikkeld is. Toch wordt het verschillend uitgelegd. Vooral over deze zin uit Artikel 8 waar gesproken wordt over *de roeping van zondaren door het Evangelie*. Aan hen wordt Christus verkondigd en voorgesteld, met bevel van geloof en bekering. Artikel 6 noemt ditzelfde: *Christus door het Evangelie aangeboden*.

Het eerste wat opvalt is de vraag of de opstellers van deze artikels met 'aanbieding van Christus' hetzelfde bedoelden als met 'Christus wordt allen verkondigd en voorgesteld'. Taalkenners schrijven dat er in het Latijn *offere* staat: voorhouden, tonen, aanbieden, offeren. Volgens het Nederlands woordenboek is aanbieden: vrijwillig, of onder voorwaarde iets ter beschikking stellen. Vergelijk ons woord *offerte* en het Bijbels woord *offeren*, aan God iets overdragen.

Voorstellen en aanbieden worden door Latijns schrijvende theologen *proponere* en *offere* genoemd. Deze Latijnse woorden zijn equivalenten; ze hebben dezelfde betekenis.

Anderen gebruiken het Latijnse woord *oblatio*. Dat betekent: *het voorhouden, aanbieden*. In hfd. 2 art. 5 spreken de opstellers van de Dordtse Leerregels over de belofte van het Evangelie, die verkondigd en voorgesteld moet worden met bevel van bekering en geloof. Omdat 'voorhouden' hetzelfde is als 'voorstellen' welk woord de opstellers al in hfd. 2 art. 5 gebruikt hebben, ligt het voor de hand dat ze in hfd. 3/4, art 6 bewust een ander woord gebruiken, waardoor nog wat duidelijker de betekenis van de *vrije genade* wordt aangetoond, nl. *aanbieding*. Dat drukt tevens de ernst uit en dat het over dierbare goederen gaat in de algemene roeping. Zoals er volgt: Art. 8 hfd.3/4 *"Doch zo velen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstig en waarachtig in Zijn Woord wat Hem aangenaam is"*.

Wat is er al veel over het woord *aanbod* gediscussieerd! Persoonlijk gebruik ik het woord niet, omdat het in mijn jeugd zo fel bekritiseerd werd. Maar ik ben het met J. van Woensel eens, *dat hij niet wilde veroordelen die het woord aanbieden in een gezonde of bestaansbare zin gebruiken*. Zie blz. 19, *Vervolg op Zedige bedenkingen over: Het schenken in de Heidelbergse Catechismus enz.* door J. van Woensel, lidmaat der Gereformeerde Gemeente te Amsterdam, 1782.

Ik heb meerdere malen met indruk in mijn ziel en licht van Boven - toen ik inwendig in grote verwarring en bestrijding verkeerde en in het kerkelijk leven veracht en verdacht werd - de passage van hoofdstuk 2 en 3/4 Artikel 5 gelezen en herlezen en vergeleken met Gods Woord. Ik ben onder de indruk gekomen van de wijsheid en de voorzichtigheid, en niet minder van de ernstige aandrang en grote ruimte waarmee de auteurs van de Dordtse Leerregels zich uitdrukken. Laten we hun visie eens goed bekijken.

Aanbieden van *de goederen door Christus verdiend*, is een beeldspraak ontleend aan *de markt van vrije genade*, volgens Jesaja 55:1. *O alle gij dorstigen, komt tot de wateren en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk*. Hier wordt een nodiging gedaan tot hongerigen en dorstigen die iets zoeken en willen kopen; maar in geen geval zoeken ze op de markt van *vrije genade*, waar alleen goederen zonder prijs en geld verkocht worden. Op deze markt worden de goederen van Christus aangeboden, onvoorwaardelijk en voorwaardelijk. Onvoorwaardelijk, omdat het zonder geld is en de voorwaardelijk omdat men zijn eigen kooppenningen niet mee mag nemen. Op de geestelijke betekenis gaan we nu niet dieper in.

In deze beeldspraak zou een menselijke gedachte kunnen liggen, dat kopers enigszins vrijgelaten worden in hun keuze. Een aanbieding is vrijblijvend. Ik spreek nu theoretisch. Want in gewoon koopmanschap is er normaal gesproken, geen sprake van goederen die gratis verstrekt worden.

Maar wat zegt de Dordtse Leerregels over de prediking en over de belofte des Evangelies? Ze moet voorgesteld worden, met bevel van geloof en bekering!! Nu, dit gaat verder en dieper, en is kernachtiger en indringender dan aanbieden!!

Deze prediking is Gode behagelijk en voor de mens onmisbaar. Wij moeten ons hierover eens serieus gaan bezinnen. Er zijn mensen die *aanbieden* te ruim vinden. Ach, wat is een mens toch blind in de oneindige ruimte van het zalig Evangelie van Jezus Christus! Aanbieden is eigenlijk te zwak, te oppervlakkig uitgedrukt. *Aanbieden kan in natuurlijke zaken vrijblijvend zijn, hoewel de aanbieding van God in het Evangelie dat vanzelf nooit en te nimmer is. Juist daarom hebben de auteurs van de Leerregels dit woord aanbieden ook praktisch niet gebruikt. Het Evangelie is in zekere zin geen aanbieding, maar een Goddelijk bevel en een kracht Gods tot eeuwige zaligheid als het met geloof samen gaat.*

Wie of wat wordt ons aangeboden?

Een volgende vraag is: Wie of wat wordt ons voorgesteld of aangeboden? De Leerregels zeggen: Christus, door de belofte van het Evangelie. Wat houdt dat in? *Verzoening met God, door het geloof in Christus*. Het zou verward klinken als we zeggen: de roeping, of wedergeboorte wordt ons aangeboden, want dit is de bevindelijke weg waardoor wij tot God komen. Vandaar dat in art 12 hfd.3/4 de Dordtse vaders zeggen:

En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking uit de doden en levendmaking, waarvan zo heerlijk in de Schrift gesproken wordt, dewelke God, zonder ons, in ons werkt. En deze wordt in ons niet teweeggebracht door middel van de uiterlijke predikatie alleen, noch door aanrading, af dergelijke wijze van werking, dat wanneer nu God Zijn werk volbracht heeft het alsdan nog in de macht des mensen zou staan, wedergeboren te worden of niet wedergeboren te worden, bekeerd te worden of niet bekeerd te worden..."

Hetgeen ons voorgesteld en gepredikt wordt is dus volgens Art 5 hfd 2: "Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk die in de gekruisigde Christus gelooft, niet verdere, maar het eeuwige leven hebbe". Ziet u het grote doel wat onze vaders op het oog hebben? Niemand minder dan de gekruiste Christus. Het kan ook niet anders. Die Christus kent zal in eeuwigheid het met niets minder kunnen doen. Want de Vader heeft nergens anders Zijn welbehagen in dan in Hem. O, onuitsprekelijk wonder dat Hij aan zulke diep gevallen mensen wordt aangeboden! Ja, dat Hij Zichzelf wil aanbieden. Als daar wat van ondervonden wordt, wordt deze leer zeer dierbaar. Dit is het zalig Evangelie waar de engelen over verwonderd zijn en waar wij, al we in Hem geloven eeuwig God voor zullen verheerlijken, met al Gods kinderen.

Voorwaardelijk of onvoorwaardelijk?

Een groot aantal theologen voegden bij *de aanbieding van genade* het woord **voorwaardelijk** toe. Aan onbekeerden wordt Christus niet aangeboden, maar alleen aan overtuigden wordt Hij onvoorwaardelijk aangeboden. W. à Brakel schrijft in de Redelijke Godsdienst, deel I, hfd. 6, no. 22:

"Het is Gods goedheid de onbekeerlijken het Evangelie met een *voorwaardelijke* belofte voor te stellen en 't is der mensen plicht dat Evangelie te gehoorzamen; de verkiezing verhindert hen niet, maar hun eigen boosheid en daardoor wordt God verheerlijkt als Hij hen om hun eigen ongehoorzaamheid veroordeelt."

Christus wordt allen **verkondigd en voorgesteld** onder **voorwaarde** van bekering en geloof. Deze uitdrukking wordt niet letterlijk in de Dordtse Leerregels gevonden. **Het woord voorwaarde in verband met Evangelieverkondiging komt ook nergens voor in de Bijbel**. Maar de zaak zelf wel. En dikwijls ook. De theologen die bezwaar maakten tegen een onvoorwaardelijk algemeen aanbod stelden echter niet dat onbekeerden niet aangesproken moeten worden. Integendeel, iedere prediker behoort onbekeerden heel ernstig te waarschuwen En Christus en Zijn liefdedienst hen met alle mogelijke middelen aan te prijzen.

Dr. C. Steenblok sprak wél van een eis tot geloof en bekering, maar niet vanuit het Evangelie, maar vanuit de schepping naar Gods beeld, en de wet. "De Heere openbaart er Zijn heilig recht toe, om dat te eisen, vanwege de schepping naar Gods beeld, ... het is de plicht van de zondaar het gebod om te zetten in een gebed." Geref. Dogmatiek, no. 1057, 1624, enz.

Deze visie van dr. Steenblok heeft te maken met het feit dat hij de eis van bekering en geloof plaatst onder de bediening van de Wet. In "De Wachter Sions" 25-2-1955, schrijft hij: "Geloof het Evangelie, is een eis van de Wet, gecoördineerd aan het voorafgaande; Bekeert u!"

"De Wachter Sions" 5-3-1954: Sprekend over de eis of voorwaarde van het zaligmakend geloof, verbonden aan het algemeen aanbod, zegt hij: ... "Dat die eis of voorwaarde tot de mens die onder het aanbod ligt in de geestelijke doodstaat der zonde, niet komt als een genaderijke eis van het Genadeverbond, - dat geen voorwaarden heeft, maar onvoorwaardelijk is, - maar onvoorwaardelijk is naar eigen wezen; en óók niet als een bepaalde verzachtende eis van de uiterlijke bediening van het Genadeverbond, maar als een eis of voorwaarde van het Werkverbond."

Deze uitdrukking kunnen wij soms bij meerde oude theologen vinden, maar dan vanuit een Evangelisch standpunt. Justus Vermeer schrijft in zijn oefening over het Genadeverbond, in de Keurstoffen: "Al de eisen zijn hier beloften en vloeien voort uit het verbond. ... Zie, vrienden, hoe het Genadeverbond geen voorwaarden of conditiën kan hebben. Dan ware het Genadeverbond wederom een wet geworden; de wet alleen eist en schrijft plichten voor."

Echter moeten we er goed opletten *dat deze dogmatische omschrijving van geboden Evangelieplichten* bij de oude schrijvers geen afbreuk deed aan de plicht om in Christus te geloven, zoals deze in de uitwendige roeping tot elke hoorder komt.

Vermeer zegt in zijn Catechismusverklaring, Zondag 46, eerste deel:

"Hier zou men kunnen vragen: *Wanneer het dan zo is, dat een vijandig, onbekeerd mens geen Vader in Christus tot God mag zeggen, mag hij dan in het geheel niet bidden?*

Wij antwoorden hierop:

Dat het zijn plicht is en blijft. God eist het van hem en beveelt hem in Christus te geloven, en dus met Christus in de armen in waarheid tot God als Vader te naderen. En dus ook alles, op grond van de volmaakte gehoorzaamheid van Jezus, van God als Vader gelovig te begeren. Hier uit volgt dat hij niet kan. Hij mag niet liegen, en evenwel moet hij bidden. Deze engte moest werkzaamheden in zijn ziel veroorzaken." Het is heel jammer dat dergelijke Schriftuurlijke geboden nagelaten wordt!

Dr. Steenblok schrijft in "*Om de oude waarheid*", blz. 89:

"Het gaat er in feite om of het aanbod voorwaardelijk of *onvoorwaardelijk* is. Wederbarende genade is herscheppend en niet aanbiedend van aard. Alle zaligmakende goederen, dus het 'wezen des verbonds' worden onvoorwaardelijk door Christus geschonken. De Gereformeerde vaders hebben geleerd dat de uitwendige roeping- of zo ge wilt: het aanbod van genade voorwaardelijk van inhoud is."

"Om de oude Waarheid", uitgave Gouda, 1978, blz. 166 e.v. schrijft Dr. Steenblok, als reactie op *het ontkennen van de noodzaak van overtuigingen gewerkt door Gods Geest*, blz. 133:

"In Hfd. 2 art. 5 (Dordtse leerregels) wordt echter de toezegging van de belofte voorwaardelijk gesteld nl. met *bevel* van bekering en geloof. Het Evangelie wordt hen hier niet geopend, maar *voorgesteld in verbinding met bekering en geloof*. (...)

Nog eens zij het gezegd, dat de uitwendige roeping is, een op zichzelf in de geestelijke doodstaat latend, louter aanradende, zedelijke werking van het Evangelie, ongenoegzaam om het hart des mensen te vernieuwen."

Het is opvallend dat Dr. Steenblok het Evangelisch *bevel* in een *voorstel verandert*. Terwijl Johannes schrijft: *Dit is Zijn gebod, dat wij geloven in den Naam van Zijn Zoon Jezus Christus en elkander liefhebben, gelijk hij ons een gebod gegeven heeft*. 1 Joh. 3:23. In de prediking van het Evangelie dit gebod te beperken tot overtuigde zondaren, en het voorleggen als een voorstel voor onbekeerden, is de genade van onze enige en dierbare Verlosser en Zaligmaker beperken in de uitwendige roeping. Met smart moet het gezegd worden.

Ds. F. Mallan zegt in een referaat voor de KLS:

Op zich heb ik geen bezwaar tegen de uitdrukking 'aanbod van genade', mits men er niet onder verstaat *een ter vrije beschikking stellen, alsof de mens naar eigen goeddunken kan aannemen of verwerpen*. Nòch wederbarende genade, nòch schuldvergevende genade kan ooit door een predikant ter beschikking worden gesteld. Onvermijdelijk komt men dan tot een algemene verzoeningsleer. Daarom heeft Dr. Steenblok er altijd op gewezen, dat als men de term aanbieder gebruikt, er altijd sprake is van een *voorwaardelijke aanbieder*. Niet dat er in de mens een bepaalde zielsgesteldheid wordt vereist, wil God Zijn genade verheerlijken; dat zou inderdaad remonstrants zijn. Wel echter dat het noodzakelijk is dat een mens als een doodschuldige zondaar tot Christus komt. Van nature is de mens altijd nog te rijk. Het fijne lijnwaad van al onze vrome godsdienst en eigengerechtigheid zullen wij moeten verliezen, om als een arme, naakte zondaar God niet meer uit handen te kunnen vallen. (Verslag RD 10-5-1982)

Let op het verband in dit betoog van ds. Mallan. Hij stelt het niet zó voor dat men met de aanbieder van genade zoals de oude schrijvers het leerden, tot de algemene verzoeningsleer komt. Maar als men daarbij veronderstelt *dat een mens naar eigen goeddunken kan aannemen of verwerpen*.

Nogmaals art.5. "... dat de belofte van het eeuwige leven door het geloof in Christus alle volken en mensen zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met **bevel van bekering en geloof**". Het gaat nu even over de laatste zin. De prediking is niet vrijblijvend, het is een Goddelijk bevel om zich te bekeren en te geloven. Moeten we 'bekerings' hier zien als een voorwaarde om in Christus te geloven? Neen, m.i. in een zekere zin niet. Want dan verplaatsen we Gods bevel naar de bevinding van mensen. Trouwens bekering is *geloven in Gods woord en Evangelie*, al is er dadelijk het vaste geloof in Christus niet. Laten we toch vasthouden aan de eenvoudige bijbelse uitdrukking: "Bekeert u en gelooft het evangelie!" Hier mogen we niet redeneren uit onze doodstaat. Dan ontduiken we Gods eis en bevel. Het gevolg ervan is een dodelijke lijdelijkheid. En dan krijgt God de schuld van onze onbekeerde toestand. Och, dat de Heere door Zijn onweerstandelijke kracht die eis eens diep in ons hart graveerde! Wij moeten niet wijzer willen zijn dan de Heere. Hij heeft het goede met ons voor.

God geve dat deze leer, die zo belangrijk is voor onze eeuwige zaligheid, eens meer een stof tot bezinning mag worden, en minder tot ruzie. "Zo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere HEERE, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen! Maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van Zijn weg en leven. Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen, want waarom zoudt gij sterven, o huis Israëls?" Ezech. 33:11.

Nu de andere kant. Onze Dordtse vaders spraken ook regelmatig op de Synode *over de beloften van het evangelie onder conditie, onder voorwaarde van bekering en geloof*. Dat is toch vanzelfsprekend. Al zou het niet eens letterlijk uitgedrukt worden. Het is ook niet nodig om dat toe te lichten. Wij geloven toch allen dat Christus gepredikt of aangeboden wordt onder **voorwaarde** dat de mensen hun zondig leven verlaten, hun eigengerechtigheid verloochenen? Of anders gezegd, *dat ze met hun zonden tot Jezus gaan, zoals ze zijn*. Bekering gaat aan het geloof in Christus vooraf, of gaat er mee samen. Bekering is geen voorwaarde om tot Christus te komen, want we moeten komen als goddelozen. Maar bekering en geloof is wel een voorwaarde om in het eeuwige leven te gaan.

Laten we een korte conclusie trekken:

Aan de roeping of levendmaking gaat geen voorwaarde vooraf.

Aan het geloof in Christus gaat geen voorwaarde vooraf om iets te verdienen, maar wel is er sprake van een voorgaande zielsgestalte, overtuiging van zonde, verlaten van de zonde, enz.

Aan de belofte van de eeuwige zaligheid is altijd een voorwaarde verbonden: het geloof in Christus.

Ter verduidelijking volgt hieronder een citaat van Th. Halyburton uit 'Het groot belang der zaligheid', blz. 264. "Gelijk wij moeten weten dat Hij aan ons wordt aangeboden, zo moeten wij ook de voorwaarden, waarop Hij wordt aangeboden, verstaan. Dat Hij om niet wordt aangeboden, verhindert niet dat zulks op voorwaarden geschiedt. Wanneer iemand aan een ander een som geld aanbod, indien hij het **wilde** aannemen, dan zou van zoen kunnen gezegd worden dat hij het aanbiedt op voorwaarde, en echter om niet. Evenzo zijn de voorwaarden des Evangelies op welke de Heere Jezus wordt aangeboden. Allen die Hem willen aannemen en gebruik van Hem maken, zullen Hem deelachtig worden". (Citaat door Ds. Mallan aangehaald in DWS 2-4-82.)

De gelijkenis van de koninklijke bruiloft

Laten we nu proberen om aan de hand van een voorbeeld uit de Bijbel de algemene roeping of aanbidding, voorwaardelijk of onvoorwaardelijk toe lichten. We zeiden al dat aanbieden een dubbele betekenis heeft. Dat komt duidelijk uit in de gelijkenis van de koninklijke bruiloft, Matth. 22:1-14.

Het koninkrijk der hemelen is de kerk van het Nieuwe Testament. De koning is de Vader. De Zoon is Christus. De dienstknechten zijn de evangelieprekers. De bruiloft is de geloofsvereniging met Christus, begonnen in dit leven, voltooid in de hemel. De genoden zijn de mensen tot wie het Evangelie komt. De genoden weigeren. Er worden *andere* knechten gestuurd. Dit behoort ook onze opmerking te hebben. Sommige knechten legen zich veel toe op het bevindelijk leven. Déze knechten leggen nog meer de nadruk op de roeping. Zij gebruiken sterker aandrang en beweegreden: "*Alle dingen*

zijn gereed; komt tot de bruiloft". Niets geen voorwaarden: Alle dingen zijn gereed. Een krachtig bevel: *komt!* Een uitnodiging, een aanbieding: een overvloeiende bruiloftsmaal.

En toch onder zulke veelbetekenende voorwaarden. Welke? Hun akker, hun koopmanschap, hun vrouw moesten ze verlaten. Die beroepen zijn hier een beeld van een werelds en zondig leven. Daar hebben de mensen het een hele dag druk mee. Daar geven ze hun liefde aan.

Wat is het resultaat? Ze worden vijandig. Ze verachten de prekers en sommigen van hen doden ze. De koning wordt heel boos en stuurt soldaten die *de stad in brand steken*. We kunnen eruit leren waarom de Heere de oude Joodse kerk verliet. En dat Hij duizenden verharde Christelijke kerken overgaf aan de verwoesting. Het *in brand steken* betekent ook het eeuwig straflijden in de hel.

De aanklacht luidt: De genoden waren de bruiloft niet waardig. Niet waardig is een verwijt. Ze krijgen niets van de bruiloft want **ze willen niet komen**.

Dezelfde knechten krijgen dezelfde boodschap tot een andere categorie mensen. Volgens Lukas 14:21 tot de armen, verminkten, kreupelen en blinden, die op de uitgang van de wegen staan. D.w.z. die mensen hebben geen beroep. Ze zijn vol verwondering dat zij zo'n uitnodiging krijgen. Is de lering hieruit dat ze geschikter waren? Integendeel, ze zijn nog minder geschikt. Maar *ze willen komen*. Is dat de vrucht van hun vrije wil? Lukas vertelt het geheim: "Dwingt ze in te komen, opdat Mijn huis vol worde". O, Goddelijke liefde, evangeliedwang en de trekking van de Vader zijn onweerstaanbaar. De Heere Jezus noemt dit de lering van de gelijkenis: "Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren". Dat is de reden waarom de laatsten willen komen. Tegelijk zien we de *orde* die Jezus aanhoudt. De knechten werken als ze de *roeping* preken niet met de uitverkiezing.

We moeten dus elkaar niet veroordelen over het woord aanbod. En een ander ook niet aan onze eigen woordenkeus binden. Of men het woord gebruikt of niet, als men de zaak maar heeft. Klinkt de ernstige, welmenende roeping door in de preek? Is de grote nood van de onbekeerde mens op het hart gebonden? Smeekt men de Heere of Hij de roeping krachtdadig wil maken tot ware bekering?

Maar wij als toehoorders, beseffen we wel wat de roeping inhoudt? Jonge mensen, de Heere roept jullie. Hij roept je tot bekering. Denk eens ernstig na over de zaligheid en vrede van de dienst des Heeren. Getroost te mogen leven en zalig te mogen sterven om eeuwig bij de Heere te wezen, o, wie zou dat voorrecht niet begeren? Het gaat onze beschrijving te boven. Maak geen tegenreden ontleend van de doodstaat van de mens. Hoe ver zijn we daardoor weggezakt in valse lijdelijkheid. We moeten het met smart constateren. De mensen pantseren zich als t' ware met rechtzinnigheid. Waar is de liefde tot ons eigen en elkaars eeuwig welzijn?

En toch is er nog hoop. Bij de Heere alleen, want bij Hem zijn alle dingen mogelijk. Zijn er dan beloften voor onbekeerden? We zijn het er allen over eens dat de beloften van het genadeverbond alleen Gods kinderen gelden. Voor *verworpenen* zijn er geen beloften. Maar wij moeten ons houden aan de geopenbaarde wil van God. Er zijn beloften voor onbekeerden, anders werd nooit meer één onbekeerd mens tot God bekeerd. Eén ervan is: "Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn; deze moet Ik ook toebrengen". Joh. 10:16.

Zie ook: "Ik ben gevonden van degenen die Mij niet zochten," Jes. 65:1. "Zie Gij zult een volk roepen, dat Gij niet kende; en het volk dat U niet kende, zal tot U lopen, om des Heeren Uws Gods wil. Zoekt de Heere terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan terwijl Hij nabij is", Jes. 55:5, 6.

Nu, ik hoop van harte dat de jonge mensen deze dingen serieus gaan overdenken. Dat ze de nood waar we samen in het kerkelijk leven in verkeren, mogen inzien. En dat het hen op de knieën zal brengen en dat ze het de Heere gewonnen geven. "Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop; indien iemand Mijn stem zal horen en de deur opendoen, Ik zal tot hem inkomen, en Ik zal met hem avondmaal houden; en hij met Mij", Openb. 3:20.

Tot besluit een citaat van Halyburton, 'Het groot belang der zaligheid', pag. 364. Hij schrijft uitvoerig over 2 Kor.5:20 "Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christus' wege: Laat u met God verzoenen".

"Wij bidden u in de Naam van de ganse aanbiddelijke Drieëenheid, dat gij ons verzoek inwilligt. Wij zijn gezanten van Christus' wege, en God bidt u door ons. God, Vader, Zoon en Heilige Geest stemmen allen tezamen in dit verzoek. Nooit zijn er drie zulke namen in een smeekschrift, nooit drie handtekeningen in enig verzoek gebruikt geweest. O, zondaren hoe verhard moeten uw harten niet zijn, dat gij het verzoek, de smeking en vriendelijke nodiging van een aanbiddelijke Drieëenheid kunt weigeren! Al de liefde des Vaders, al de genade des Zoons, en al de zegeningen die in de gemeenschapsoefening met de Heilige Geest genoten worden, pleiten alle dat ge dit verzoek inwilligt. Kunt gij ons dit nu nog blijven weigeren, o zondaren, o rotsstenen, o harten, die harder dan de rotsen zijn?"

Aanhangsel 1
Artikelserie uit DWS 18-11-tot 2-12-1966.

De valse leer van de algemene verzoening

Nu zijn er, die in de 17e eeuw gesproken hebben van een drietal richtingen in het reformatorisch christendom. Zo beweerde David Blondel, een Frans theoloog in 1655 gestorven, dat er op de Dordtse Synode van 1618/19 tegenover de Remonstranten drie partijen of richtingen vertegenwoordigd waren.

Dat waren dan volgens hem de Supra-lapsariers, vertegenwoordigd door Gomarus.

Verder de Infra-lapsariers, die de grote meerderheid daar vormden.

En dan ten 3e de zogenaamd milder denkenden van het type van de Amyraldisten, die dan vertegenwoordigd waren door de gedeputeerden van Engeland en die van Bremen. Daarom zou volgens genoemde Blondel, die zelf een Amyraldist was, de besluiten van Dordt de Amyraldisten niet veroordelen.

Dezelfde verhouding zou er ook geweest zijn op de Westminster Synode (1644-1649). Ook daar zou er een heel kleine minderheid geweest zijn, die de supra-lapsarische voorstelling huldigden. Dat zou alleen Twissius, een Engels theoloog geweest zijn, die de aloude leer van Perkins in dat opzicht voordroeg.

De grote meerderheid zou ook daar infra-lapsarisch zijn geweest.

En de voornaamste Engelse godgeleerden zouden ook al gesympatiseerd hebben met de school van Saumur, of het Amyraldisme. Daarom zou ook de Westminster Synode niets tegen het Amyraldisme hebben gehad, maar het voorgestaan hebben.

Hier te lande is het Amyraldisme met zijn leer van een algenoegzaamheid van Christus afgewezen. Zo al door de grote theologen Rivet, Voetius, Maresius, en anderen, zoals ook Brakel, zoals we al gezien hebben vroeger in de Wachter Sions.

We halen nu dan maar aan wat Petrus Curtenius zegt in zijn verklaring van de Catechismus, bij Zondag 7, I. p. 308. Daar luidt het:

"Evenwel zijn er enigen onder de onzen, zo in Duitsland, als in Engeland en Frankrijk, die deswege Universalisten genoemd worden, wijl zij stellen, dat God naar de grootheid van Zijn menselijkheid, Zijnen Zoon in de wereld gezonden heeft, tot een algemeen hulpmiddel voor de mensen, ja dat Hij ook voldaan heeft voor allen, hetzij dat zij geloven zouden of niet: doch zo, dat zij het geloof en de krachtadige toepassing der offerande van Christus niet, gelijk de Pelagiaansgezinden, van 's mensen vrije wil, maar enkel van Gods genade afleiden. (Dit was het gevoelen niet alleen van sommige Godgeleerden, op de Nationale Kerkvergadering te Dordrecht gehouden, inzonderheid van die van Bremen, maar ook van sommigen in Engeland, Joan Davenantius en Samuël Wardus, en in Frankrijk Joh. Cameron, Mozes Amyrant, Josua de la Placa, Hoogleraars te Saumur en anderen, met welken ook nog niet weinigen onder de Duitse Godgeleerden, voornamelijk in Pruisen, overeenstemmen."

"Daarentegen", zo besluit hij, "is het gevoelen van da Hervormde Kerk, dat Christus geenszins gestorven zij voor allen, maar alleen voor zeker bepaald getal van mensen, en dat Hij ook geen ander einde gehad heeft, dan alleen de uitverkorenen met God te verzoenen."

In Zwitserland werd het ook afgewezen, door F. Turretini en J. Heidegger en in het door de laatste opgestelde belijdenisstuk, genaamd de "Formula consensus Helvetica",

zijnde een overeenstemming in Zwitserland tegen het Amyraldisme, dat een remonstrantse grondslag onder het reformatorisch gebouw van de leer had gelegd.

Maar ook de belijdenisschriften, zo zagen we, wijzen het universalisme, zoals het ook in het Amyraldisme voorkwam, af. Wel zei de Westminster confessie, Cap. VU, 3, *dat in het genadeverbond God vrijelijk aan de zondaren het leven en de zaligheid door Jezus Christus aanbiedt*, maar voegt er direct aan toe, *eisende van hen het geloof in Hem, dat ze zalig mochten worden; en aan allen, die ten leven geordineerd zijn, belovende te geven Zijn Heilige Geest, om hen gewillig en bekwaam te maken om te geloven.*

We zien hier, dat de eis zich verder uitstrekt dan de belofte. De eis komt tot elk hoorder, maar de belofte der zaligheid wordt alleen toegezegd aan de verordineerden ten eeuwigen leven. Ook is het aanbod hier nog voorwaardelijk naar zijn eigen inhoud, waar het geloof vereist wordt, om er aandeel aan te ontvangen. Zo is het ook in de *Grote Catechismus*, vr. 32. Daar wordt ook al gezegd, dat God vereist het geloof in Hem als de voorwaarde om deel aan Hem te hebben en dat Hij belooft en geeft Zijn Heilige Geest aan al Zijn uitverkorenen, om in hen dat geloof te werken. Ook hier is het ware geloof eis en gave. Eis aan alle hoorders om het te hebben, en gave door de zaligmakende bediening des Geestes aan de uitverkorenen, evenals alle andere zaligmakende gaven. Vóór de wedergeboorte eis, en met de wedergeboorte, gave uit Christus. Zo is het ook in de *Kleine Catechismus*, vr. 32.

Was men nu maar gebleven bij de belijdenisschriften. Maar men ging verder in Engeland. De predestinatie, de verkiezing en de verwerping naar Gods wil in Zijn Woord te prediken was voor velen aanstotelijk. De predestinatie in de leer was voor menigeen te eng. Men wilde een wijdere grond hebben voor de prediking van het Evangelie en voor de zending. Er moest komen, een prediking van beloften en zaligheid voor alle hoorders, zonder onderscheid. Dit aanbod moest een alle hoorders recht op genade en zaligheid gevend aanbod worden. Dat moest de mensen in de prediking vooral voorgehouden worden. Alles vloeide uit Christus verdiensten voor iedereen toe.

Zo was er een geschrift in 1623 van zekere Culverwer, over het geloof. Daarin komt al geregeld voor de uitdrukking van een daad van gift en schenking Gods van Zijn Zoon Christus Jezus aan de gehele mensenwereld, wat dan gepreekt moet worden. Hier komt het universalisme, dat in het Amyraldisme veroordeeld is geworden, weer duidelijk voor de dag.

Ook verscheen er in 1645 een verhandeling over het genadeverbond van een Dr. Ball. Daarin komt weer de Amyraldistische voorstelling voor, dat er in de uitwerking van Christus dood een vrucht is voor iedereen in de mensenwereld. Maar dan in verschillende zin.

"Sommige vruchten zijn zo algemeen, dat ze iedereen toekomen. Want zoals Christus is een Heere over alle dingen in hemel en op aarde, zo mogen de aardse zegeningen die de ongelovigen genieten, vruchten genoemd worden van Christus' dood.

Andere vruchten, eigen aan de leden van de zichtbare kerk, en gemeen aan hen, zoals het geroepen worden door het Woord, het genieten van de instellingen der genade, het leven onder het verbond, het deelhebben aan sommige genadegaven, die van Christus

komen, die voor allen echter, door hun eigen schuld, niet zaligmakend zijn. En in dit opzicht stierf Christus voor allen die onder het verbond zijn.

Maar andere vruchten, tenslotte, van Christus sterven, zijn volgens de wil van God en de intentie van Christus als Middelaar alleen eigen aan de schapen van Christus, Zijn broederen, hen, die Hem gegeven zijn van de Vader, welke zijn een ongeveinsd geloof, wedergeboorte, vergeving der zonden, aanneming tot kinderen, enz. En zo wijzen zij aan, dat Christus krachtdadig of op doeltreffende wijze stierf alleen voor Zijn volk, in deze zin, namelijk om hen te brengen op krachtdadige wijze tot geloof, genade, en heerlijkheid."

Ook hier voor alle mensen wat. Voor de goddelozen vloeit het draaglijk natuurlijke leven uit Jezus zoenverdienste toe. Voor de kerkmens zijn uiterlijk lid-zijn van de kerk, en voor de uitverkorenen de geestelijke weldaden.

Met dit al komt hier een vorm van algemene verzoening naar voren, zoals duidelijk genoeg blijkt. Hier wordt de offerande van Christus algemeen gemaakt, althans van zulk een algemene kracht, dat de verworpenen uit kracht van die offerande en verdienste van Christus de tijdelijke zegeningen ontvangen.

Dit gaat echter in tegen de zuivere leer der Schrift, die aanwijst, dat de verwerping buiten Christus is geschied, en dus geen verworpene iets uit Hem ontvangt; dat de algemene voorzienigheid Gods met de val begonnen is, waaruit de tijdelijke weldaden voor verworpenen voortvloeien; dat buiten het genadeverbond geen uiterlijke zegen iemand toekomt, en de verworpene daar juist buiten is; dat tenslotte de voldoening van Christus niet algemeen maar particulier is, en dus de verwerving en toepassing van Christus verdiensten beide nooit alle mensen kunnen toekomen. Men zij dus voorzichtig ook hier, om niet zo maar alles over te nemen.

Zo zagen we, dat er in Engeland was een afbuiging van de belijdenisschriften. Men ging de zuiver Schriftuurlijke bodem verlaten en een algemene voldoening van Christus voor alle mensen preken.

De Heere heeft geboden, dat men al de raad Gods zal preken, en niets achter houden zal, Hand. 20, 27. En tot die raad Gods behoort juist ook de prediking van de predestinatie, beide van de verkiezing en de verwerping, zoals de profeet zegt: Zeg het den rechtvaardige dat het hem wel zal gaan, maar wee den goddeloze, het zal die kwalijk gaan, Jes. 3 : 10, 11. De geopenbaarde raad Gods houdt in de leer van de drie stukken. En die zullen de inhoud van de prediking zijn. Of zoals Zondag 31 van de Heid. Catechismus aanwijst, de ontsluiting en toesluiting van het koninkrijk der hemelen zal de inhoud van de prediking zijn.

Nu ging men echter daar anders te werk. Die scherp onderscheidende prediking beviel niet langer. Er moest een algemene predikwijze komen. Men moest beginnen met Evangelie, aanbod en belofte voor alle hoorders, en een plaatsmakend werk voor de verlossing door de prediking der ellende werd uitgeschakeld.

Hoe ging het daarmee in Schotland? Bleef men daar bij de aloude belijdenis en de aloude prediking. Helaas! Ook daar kwam verwatering der ware leer. Dat is zeker mede veroorzaakt door een boekje, getiteld: *Het merg der hedendaagse godgeleerdheid*. Dat werkje verscheen het eerst in 1645 in Engeland te Londen, in de vorm van een samenspraak. Later kwam er een vervolg bij, dat als tweede deel ervan

werd aangemerkt. Dat werkje werd ook in Schotland ingevoerd. In 1717 greep dit plaats door James Hog van Carnock.

Dit bracht in Schotland een grote verwarring, bestrijding en verdediging. Op de Gen. Synodes van 1720 en 1722 werden de aanhangers van de voorgestelde leer van dit boek veroordeeld. Ze werden aangeklaagd van voor te staan een algemene verzoening en verlossing. Ze spraken namelijk van een daad van Gods geving, die dan Christus was in het Evangelie, aan alle mensen, als de grondslag van een algemeen aanbod aan alle mensen en een vergunning aan ze allen om aan te nemen. In antwoord op deze aanklacht antwoordden de inmiddels afgescheiden leraren, dat ze de leer van een algemene verzoening en zaligheid verwierpen, maar ook dat ze geleid waren om een verdere ontwikkeling van de Westminster-leer te geven.

En met name ten aanzien van de verlossing in Christus Jezus daar in verder te gaan dan gedaan is door hun Calvinistische voorgangeren uit de vroegere tijd. De verwerving en de toepassing van de verlossing, zeiden ze, waren alleen betrokken op de uitverkorenen. Maar de volmacht om Christus aan te nemen is gemeen aan alle zondige mensen, mannen en vrouwen van Adams geslacht.

De Evangelie-geving is niet *geven in bezit*, maar een geven bij wijze van aanbidding. Christus, zo zeiden ze, is de Zaligmaker der wereld. Zijn zaligmaking is een algemene zaligmaking, waarin een verloren mensenwereld een algemeen of gemeenschappelijk interest of aandeel heeft, en in die weg een wettig recht of volmacht aanwezig is voor allen om bezit te nemen van Christus en het geheel van Zijn zaligmaking. Zo werd vervolgens in 1742 erkend, verklaard en bevestigd, dat er is een openbaring van de wil Gods in het Woord, waarin een volmacht aan alle mensen om Hem vrij aan te nemen, hoe grote zondaars ze ook geweest mogen zijn.

Als grond voor dat algemene aanbod wordt aangemerkt de wezenlijke algenoegzaamheid en dood van Christus tot behoudenis van allen, met beroep op Joh. 1, 29. Uit het een en ander vloeit weer voort het recht van toegang tot de beloften en al de goederen, die er in toegezegd worden, zodat ze niet te verontschuldigen zijn als ze niet geloven, Joh. 3, 18. Dit recht om de beloften voor zich aan te nemen zou elk hoorder toekomen. Komt het tot geloven, dan ontvangt men het recht van bezit, met beroep op Johannes 3, 36.

Hierbij kan opgemerkt worden, dat onze kanttekenaren bij Joh. 1, 29, no. 68 het woord "wereld", hier "allen", niet betrekken op alle mensen, maar alleen op hen, die uit de wereld zullen geloven, wat dus nog al enig verschil geeft, geen algemeenheid van alle mensen insluit. Ook het aangehaalde woord uit Joh. 3, 18 is bedenkelijk, waar de eis des geloofs wel ligt op elk hoorder, maar de gave des geloofs nodig zal zijn, die de Heere niet verplicht is allen te geven, noch voor allen door Christus verworven is, zoals hij ook niet alleen om zijn ongeloof, maar ook om al zijn andere zonden gestraft zal worden (Dordtse Leerregels I. par. 15). De onderscheiding tussen een recht van toegang tot de belofte en de er in vervatte zaligheid voor allen, en dat van bezit voor de ware gelovigen, kan dus moeilijk als gegrond op deze enkele Schriftwoorden aangemerkt worden. Hier is een tweeslachtigheid aan het woord, die alle hoorders al aanstonds een recht op de zaligheid toekent, dat voor enigen een bezit der zaligheid meebrengt. Joh. 3, 36 spreekt van een onder Gods toorn liggen en blijven onder de eis van de Wet, zonder er ooit van onder verlost te worden; terwijl Joh. 3:3-5 zegt, dat tenzij iemand wederom geboren wordt, hij het koninkrijk Gods niet kan ingaan. Hoe

kan dan Christus het recht op de zaligheid, zo in het algemeen voor iedereen verworven hebben zonder nadere bepaling!

En heeft Christus dat recht niet voor ze allen verworven, dan staat het ook buiten Zijn borgstelling en borgverdiensten. Maar waar blijft dan toch de vereiste grond voor dat algemene recht. Ook is de zondaar van nature in een staat van ongeloof en doodstaat der zonde. Hoe kan dan echter zo'n geestelijk dood mens recht gegeven worden om zichzelf uit die loodstaat op te heffen tot het leven door het geloof, waar daartoe juist het wonder Gods nodig zal zijn, wat lang niet allen ten dele valt. Dat zal met dat zogenaamde algemene recht een onmogelijke zaak worden die de mensen maar een bedrieglijke grond wil bijbrengen, en dat voor de grote eeuwigheid.

Bovenstaande drie afleveringen uit de DWS werden door Dr. C Steenblok gepubliceerd in 1966. Dr. Steenblok stierf kort daarna, december 1966.

Het standpunt van Dr. Steenbok betreffende het Amyraldisme heeft een toelichting nodig. Het Amyraldisme is genoemd naar Mozes Amyrant, hoogleraar te Saumur. (1595-1664) Amyrant en andere hoogleraren wilden een soort compromis sluiten tussen de leer van de gereformeerden en de remonstranten.

Dr. Steenblok veronderstelt: *En de voornaamste Engelse godgeleerden zouden ook al gesympathiseerd hebben met de school van Saumur, of het Amyraldisme. Daarom zou ook de Westminster Synode niets tegen het Amyraldisme hebben gehad, maar het voorgestaan hebben.*

Deze gedachtegang van dr. Steenblok is niet duidelijk. Zou Dr. Steenblok de volle overtuiging hiervan toegedaan zijn? Volgens ouderling De Wit te Gouda wel. Zie: *Om te gedenken*, blz. 40, Elspeet, 1988.

Maar hoe moeten we het rijmen met het ambtstermijn van Moses Amyrant? Hij werd hoogleraar te Saumur in 1631. Hoe kan hij de synode van Dordrecht in 1618/19 beïnvloed hebben? Of, Dr. Steenblok heeft bedoeld dat de visie over de algemene verzoening van de gedeputeerden uit Engeland op de Synode te Dordt, dezelfde was als de visie die later door het *Amyraldisme* vertolkt werd.

De gevolgtrekking dat de leer van de algemene aanbidding van genade, of de algemene aanbidding van Christus, de algemene genadeleer of algemene verzoeningsleer inhoudt of stimuleert wordt door dr. J. Owen van de hand gewezen.

Owen schrijft in zijn boek: *De dood gedood door de dood van Christus*, over de algemene aanbidding van Christus en Zijn bloed, (blz. 273 e.v.), als volgt:

Terwijl wij ter ere van de Heere Christus, onze Middelaar Gods en der mensen, onze algenoegzame Borg, staande houden, dat de waardij en het gewicht van Zijn dood en bloedstorting, zo groot, en van zulk een oneindige genoegzaamheid is, dat het in staat was (indien zulks de wille Gods ware geweest) om volmaaktelijk alle zondaren, welke er in de gehele wereld zijn, te rechtvaardigen, te bevredigen en te zaligen, om voor die allen de Goddelijke gerechtigheid te voldoen, en hen zo in de heerlijkheid in te brengen.

Deze volheid en genoegzaamheid van Christus' verdiensten, is de grondslag, én van de algemene verkondiging des evangelies, aan allerlei volkeren, én van de aandrang, welke de predikers bij allen doen, om te geloven.

Ten eerste.

- (1) Hieruit zeggen wij, vloeit vooreerst voort, de verkondiging des evangelies, aan allerlei volkeren, ja zelfs het bevel, om het te prediken aan alle schepselen (Matth. 28:19; Markus 16:15). Vermits de weg van alle zaligheid, welke aangewezen wordt, wijd genoeg is voor allen, om er in te wandelen, het geneesmiddel, 't welk hier ontdekt wordt, kracht genoeg heeft, om allerlei ziekten te genezen, en om van allerlei kwalen te bevrijden, *zo mag de aanbieding hiervan ook aan allen geschieden.*
- Al waren er duizend werelden, zo mocht het evangelie van Christus wel alle mensen, welke er in waren, gepredikt worden, op die grond, dat er genoeg in Christus is, om hen allen te zaligen, indien zij allen maar wilden, van Hem, door geloofsomhelzing, het rechte gebruik maken, en kracht uit Hem halen; want dit is de enigste weg, langs welke men uit deze Fontein van zaligheid, de verkwikkende wateren verkrijgt.

(2) Zo is het dan te enenmale ijdel, dat sommigen ons tegenwerpen, dat de prediking des evangelies aan allen nodeloos en van geen de minste vrucht is, zo Christus niet voor allen gestorven zij, ja, *dat God dan mensen laat aanzeggen, hetgeen niet waar is, te weten, dat Christus voor hen gestorven is.*

Dit zeggen wij, is ijdel en dwaas; want:

1. Behalve, dat onder die volkeren, waaraan het evangelie verkondigd wordt, er sommigen zullen zalig worden, gelijk Christus ons leert (Joh. 10:16), zeggende: "Ik heb nog andere schapen, welke van deze stal niet zijn, deze moet ik ook toebrengen", hetgeen immers niet geschieden kan, of, het evangelie moet zowel aan anderen, in wiens midden zij wonen, als aan henzelf verkondigd worden.
2. En dat volgens de aard der huishouding des Nieuwen Testaments, waardoor alle uitwendig onderscheid en de voorrechten van volken, tongen en natiën vernietigd is, het woord der genade, zonder onderscheid moest gepredikt en een iegelijk tot bekering geroepen worden.
3. Terwijl ook God, wanneer Hij mensen door het evangelie laat roepen tot het geloof, hen niet allereerst belast, om te geloven, dat Christus voor hen gestorven is, maar dat er geen andere naam onder de hemel is, door welke men kan zalig worden, als deze ene, de Heere Jezus Christus, in Wien de zaligheid gepredikt wordt.

Behalve deze allerzekerste waarheden, waardoor deze ingebrachte tegenwerping vanzelf in duigen valt, zeg ik, is juist dit ene stuk, te weten, de genoegzaamheid van Christus' offerande, indien het anders de wille Gods was, om allen te behouden, een vast en genoegzaam fundament, waarop al die bevelen, om het evangelie aan alle schepselen te prediken, overvloedig kunnen rusten.

Ten tweede.

Zo volgt uit deze genoegzaamheid van Christus' bloed en dood, op zichzelf aangemerkt, dat de predikers van het evangelie in de bijzondere samenkomst, geheel onkundig zijnde van Gods verborgen raad en Zijn voornemen aangaande bepaalde personen, terwijl het hen zelfs niet geoorloofd is, die te zeer te willen navorsen (Deut. 29:29), dat die, zeg ik, allerbillijkst een iegelijk opwekken; ja bevelen in Christus te geloven, hen ten volle verzekerende, dat ze dan gewis zullen zalig worden, ten sterkste overreed zijnde, dat er in Jezus' dood genoeg is om allen die geloven, zalig te maken;

latende volgens hun plicht, dan aan God en aan Zijn raad over, aan wie de genade des geloofs geschonken zal worden en voor wie Christus gestorven is.

En dit moet men, als een stuk van gewicht worden onder 't oog gehouden, vermits wij hierdoor zeer gemakkelijk, vele ijdele beschuldigingen van onze partijen, de bodem kunnen inslaan, gelijk in 't vervolg nog nader blijken zal.

Een tweede stuk, hetwelk in aanmerking moet genomen worden, is de huishouding of bediening des nieuwen verbonds, onder de evangeliëdag, en de daarmee gevoegde uitbreiding van Christus' koninkrijk en heerschappij, na Zijn openbaring in het vlees. Hierdoor is alle uitwendige onderscheid weggenomen. De heidenen zijn niet meer veracht, de middelmuur des afscheidsels is verbroken, en de beloften aan Abraham gedaan, dat hij de erfgenaam der wereld zou zijn, kregen nu de volle vervulling. Deze bediening nu was zo strijdig met de vorige, waarin een bepaald volk en geslacht, Gods bijzonder volk was, met uitsluiting van alle andere volkeren der wereld, dat even daardoor aan de heilige schrijvers gegeven werden, om zich van vele algemene uitdrukkingen te bedienen, door welke zij geenszins willen te kennen geven, dat het Borgbloed voor alle mensen gestort ware, maar alleen, dat al het onderscheid, hetwelk tevoren plaats had, nu was opgehouden, en dat derhalve ook alle vorige bepalingen en uitzonderingen niet meer te stade kwamen.

Wanneer men nu wel onder 't oog houdt de reden van deze algemene uitdrukkingen, zo zal ook ras klaar zijn, wat er de Heilige Schrift door wil te kennen geven, en welke personen erdoor worden aangeduid. Immers is het overvloedig klaar, dat er door bedoeld en te kennen gegeven wordt, dat Jezus' zichtbaar koninkrijk zich nu zou uitstrekken tot alle natiën, terwijl velen onder hen, Hem dadelijk zouden worden toegevoegd. God had Zijn uitverkorenen onder allerlei volkeren, waaruit ze vervolgens ook nog verder zouden voortkomen; derhalve moesten onder allen dan ook de middelen der genade bediend worden, opdat de uitverkorenen onder hen mochten worden toegebracht.

Dies geven deze uitdrukkingen te kennen, dat de vruchten van Christus' dood nu aan allerlei mensen, zonder enige uitzondering van geslachten of staat, zullen worden aangeboden, en aan velen door genade medegedeeld, maar geenszins, dat er zulk een algemeenheid plaats had, dat het zalig worden van alle mensen in Christus' dood bedoeld ware, hoewel de één er dadelijk deelgenoot van zoude worden, maar de ander niet.

Hieruit volgt nu vanzelf, dat alle tegenwerpingen, welke men ons maakt, tegen het gevoelen, dat Christus' dood alleen een rantsoen voor de uitverkorenen zij, zo, dat geen anderen van Hem, of Zijn Vader bedoeld zijn, daaruit, dat de Bijbel in dit stuk algemeen spreekt, en zegt, dat het is voor allen, alle mensen, alle natiën, voor de wereld, de gehele wereld enz., dat die, zeg ik, zeer zwak en krachteloos zijn, vermits men deze spreekwijze buiten het oogmerk rukt, naardien de Heilige Geest, gelijk gezegd is, daardoor niets anders bedoeld, als om aan te tonen, dat alle personeel en nationaal onderscheid nu was weggenomen, en al die nauwe banden des Ouden Testaments verbroken waren, en om zo de weg ten leven, voor de uitverkorenen, uit allerlei volkeren te openen, terwijl zelfs de volheid der heidenen genodigd werd, om in te gaan, naardien er nu geen onderscheid meer zijn zou tussen Jood en Griek, besnijdenis en voorhuid, barbar of scyth, dienstknecht of vrije, maar Christus zou zijn alles in allen. (Kol. 3:11).

Hierom beloofde God van Zijn Geest uit te storten over alle vlees (Joël 2:28). Dit zegt Petrus, dat vervuld is, toen God de apostelen begiftigde met de Heilige Geest, om daardoor bekwaam te worden, om het evangelie aan allerlei volkeren te verkondigen. (Hand. 2:17). En Paulus zegt in Rom. 1:5: "Wij hebben ontvangen de genade en het apostelschap tot gehoorzaamheid des geloofs, onder alle de heidenen, voor Zijn Naam."

Niet onder de Joden alleen, maar onder al de heidenen, "want het is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk, die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek" (vers 16), terwijl evenwel alleen de zaligheid bedoeld werd, van de bijzondere gekochten, door Christus' bloed, uit alle geslachten, talen, volkeren, natiën (Openb. 5:9).

In deze plaats vinden wij een klare onderscheiding van hetgeen, in die andere plaatsen meer in het algemeen wordt terneer gesteld. Het evangelie werd dan bevolen te prediken aan alle volkeren, (Matth. 28:19), opdat diegenen, die er onder de gekochten met het bloed waren tot één toe, tot God mochten gebracht worden (Joh. 11:52). En dit is het, hetwelk de apostel Paulus zo breedvoerig voorstelt (Efeze 2:14-17).

In die zin, en in geen andere, heeft men die plaatsen, welke men gewoonlijk gebruikt ter betoging van het 'algemeen-rantsoen', op te vatten en te verklaren.

Ten derde.

Zo moet men wel nauwkeurig onderscheid maken tussen *'s mensen plicht* en het *voornemen Gods*, als zijnde twee stukken, daar *geen verband* tussen te vinden is. Gods voornemen en besluit is geenszins de regel van onze plicht, noch de betrachting van onze plicht, doende hetgeen ons bevolen is, of dat Zijn besluit is, dat zulks geschieden zal.

Dit nu moeten wij bijzonder onder 't oog houden, in de plicht der dienaren des evangelies, wanneer die hun post in de bediening des Woords, achtereenvolgens hun last door vermaningen, nodigingen, bevelen en bedreigingen, de mensen pogen te brengen tot bekering, zo verklaren zij daarmede, dat dit de plicht des mensen is, en dat de betrachtingen der dingen, welke zij voorstellen, de Goddelijke goedkeuring zal wegdragen, ja, dat er tussen deze dingen en de zaligheid een van God gelegd verband is. Maar ze verklaren daar niet mee, wat Gods voornemen en eeuwig raadsbesluit is, ten aanzien van bijzondere personen.

Een dienaar des evangelies wordt niet geroepen om te onderzoeken, en zich te vermoeien met het nasporen van de geheimen van Gods eeuwig voornemen, omtrent mensen in 't bijzonder, wie het namelijk is, die zalig zal worden, en voor wie Christus als Borg gezond is om ervoor te sterven, en voor wie niet. Het is genoeg, wanneer hij de geopenbaarde wil van God weet, vermits hij zich maar te schikken heeft naar de lastbrief, welke hij ontvangen heeft.

Men kan dan geen gevolgen trekken uit de algemene bevelen des Woords, betreffende de dingen, welke verricht worden, tot Gods voornemen, rakende de bijzondere personen. De dienaren nodigen allen tot bekering en geloof, maar zij weten niet, aan wie de Heere bekering ten leven geven wil, of in wie Hij het werk des geloofs wil werken met kracht, en wanneer zij van Gods wege allen nodigen en lokken tot bekering, dan zeggen zij niet, het is naar Gods besluit en eeuwige bepalingen, dat gij geloven zult. Wie heeft daartoe hen ooit last gegeven? Maar zij zeggen, dat het de Goddelijke wil is, dat zij zullen doen, hetgeen hen bevolen is, en dat deze betrachtingen achtereenvolgens de Goddelijke verklaring, hun dure verplichting is, zonder dat zij er één woord bij doen, wat Gods voornemen is, aan hen te doen.

De uitwendige aanbidding des evangelies is zo, dat iemand er klaar zijn plicht uit kan afnemen, maar niets van Gods voornemen. Neen; dat wordt men eerst gewaar, door en op het volbrengen van de plicht, welke het evangelie van ons eist. De tegenwerping van onze partijen, ontleent van de algemene aanbidding des evangelies, *evenals of die een verklaring was, dat Christus voor allen gestorven ware*, is dan ijdel, vermits hier door niemand verklaard wordt, wat God gedaan heeft of doen wil, maar aan een iegelijk wat hij doen moet, wil hij de Goddelijke goedkeuring wegdragen, en het beloofde goed erlangen. En hieruit volgt:

1. Dat overal, waar God het evangelie laat prediken, hij daar ook sommigen wil zaligmaken, en dat de dienaren onkundig zijnde van Gods voornemen ten aanzien van de bijzondere personen, ten uiterste verplicht zijn, om het goede te zoeken en het heil te bevorderen van allen, zoveel als zulks maar in hun vermogen is. Ja, om ook het beste omtrent hen te wensen en te hopen, en dus bieden zij volgens hun verplichtingen Christus met leven en zaligheid in Hem, aan allen aan, schoon God Zijn Zoon alleen voor de uitverkorenen heeft overgegeven.
2. Zo volgt dan, dat deze aanbidding geenszins ijdel en vruchteloos is, vermits hier door de mensen bekend wordt, wat hun plicht is, en hoe de volbrenging daarvan, zo zulks geschiedt naar de wil Gods, de Heere ook aangenaam zijn zal. En vraagt nu iemand, wat wordt men dan van de wil Gods bekend gemaakt, als men hem van 's Heeren wegen vermaant en verplicht om te geloven? Zo antwoord ik:

- (1) Hem wordt verklaard, dat, indien hij doen wil hetgeen Gode aangenaam is, dat hij dan geloven moet.
- (2) Dat er in Christus een algenoegzame volheid is, om allen, die geloven, zalig te maken.
- (3) Dat er een vast en onverbreekbaar verband tussen geloof en zaligheid van God Zelf gelegd is, zodat niemand het eerste zal hebben en oefenen, of bij zal ook het laatste verkrijgen, vermits niemand die tot Christus komt, zal worden uitgeworpen (Joh. 6:37).

(...) blz. 301 e.v.

Dat de aanbidding van het bloed van de Heere Christus aan velen, voor wie het evenwel niet gestort was, gelijk blijkt uit de vruchteloosheid dier aanbidding bij de zodanigen, noodzakelijk is, en dat naar de Goddelijke bepalingen en bestellingen, de uitverkorenen en de verworpelingen, de gelovigen en de ongelovigen, in de gehele wereld, en haar bijzondere plaatsen, ja, in zeer vele zoal niet alle vergaderingen, waar het Woord des evangelies verkondigd wordt, onder elkander vermengd zijn.

De dienaren des evangelies, welke uitdelers zijn van de verborgenheden van Christus, en aan wie het woord der verzoening is toevertrouwd, alleen kennis hebbende van de geopenbaarde dingen, (terwijl de Heere Zijn bijzonder voornemen en besluit omtrent bepaalde personen in de verborgene bondskist van Zijn boezem opsluit, hetgeen men ook niet doorsnuffelen mag), zijn verplicht, om alle mensen tot wie zij gezonden worden, te vermanen en te waarschuwen. Zij moeten aan allen dezelfde bevelen geven, dezelfde beloften voorstellen en dezelfde aanbiddingen van Christus doen, ten aanzien van die allen ook op dezelfde wijze, opdat de uitverkorenen, die niet van voren, maar alleen van achteren uit de uitkomst kunnen gekend worden, het mogen verkrijgen, terwijl de anderen verhard worden.

Overmits het nu de bestelling is van Hem, Die het opperbestuur over alles heeft, dat er zulk een mengeling van uitverkorenen en verworpingen, van tarwe en onkruid, tot aan de voleinding der wereld zijn zal, en dat Christus en de verzoening door Hem, zal gepredikt worden, door mensen, die onkundig zijn van Gods eeuwig besluit en onderscheidingen, zo volgt daar volstrekt noodzakelijk uit voort:

1. Dat de beloften een zekere onbepaalde algemeenheid hebben moeten, welke beantwoord aan die algemene bedelingen, tevoren gemeld.
2. Dat ze moeten worden voorgesteld ook aan hen, aan wie de Heere evenwel het goede, hetwelk in de belofte wordt toegezegd, nooit heeft toegedacht, vermits zij door hun vermengingen met de uitverkorenen in deze wereld noodzakelijk in de voorstelling dezer dingen hun aandeel moeten hebben, en daarin begrepen zijn.

Zo kan men dan van het algemeen voorstel van Christus en de beloften niets ten voordele van het gevoelen, dat Christus voor alle mensen gestorven is, besluiten, vermits zulks uit een geheel andere bron voortvloeit.

De hoofdsom van dit alles zal dan hier op uitloopen, dat het woord der verzoening aan mensen welke onkundig zijn van Gods bijzondere Raad, is toevertrouwt, om zulks te prediken aan mensen welke door die eeuwige Raad in een zeer verschillende slaat zijn, maar voor 't overige onder elkander in de samenleving vermengt, en de een aan de andere gelijk zijn, onder welke de zodanigen zich bevinden, welke de Heere als Zijn eigen volk wil vergaderen, en tot Zich en Zijn gemeenschap overbrengen; en dat door vermaningen, biddingen, beloften en dergelijke middelen, geschikt naar de redelijke natuur des mensen, waarvan allen tot wie het woord gezonden wordt, deelgenoten zijn. Terwijl dan deze verkondiging voor de uitverkorenen dient tot hun terechtbrenging en voor de overigen tot overtuiging, beteugeling, of ook wegens hun verdorvenheid tot verharding. En om zo de een en de ander, die niet uitverkoren zijn, zo veel te meer verantwoordelijk te stellen.

Dit zo zijnde kan het ook niet anders zijn of het voorstel en de aanbidding des Evangelies moet voorwaardelijk geschieden; vermits er onder zijn, welke in Gods voornemen en besluit niet de eigenlijk bedoelde en bepaalde personen zijn, en zo als erfgenamen der beloften een eigenlijk gezegd recht op de voorgestelde goederen hebben. Ten besluite merk ik alleen nog deze twee dingen op:

1. Dat de aanbidding niet is, of ooit was, *geheel* algemeen; maar dat ze alleen onbepaald is, zodat alle onderscheid van volk, of uitwendige staat, en betrekking weg is.
2. Dat iemand zonder geloof nooit deel aan Christus krijgt en God het geloof geeft aan wie Hij wil en niet aan allen; en dat Hij Christus immers niet kan hebben toegedacht aan hen welkt Hij nooit voornam geloof te schenken, waar door zij Hem zouden kunnen deelachtig worden; derhalve ook niet aan allen.

Aanhangsel 2

De visie van Dr. Steenblok over het *Amyraldisme* in Schotland doet geen recht aan de werkelijke gebeurtenissen. Steenblok schrijft: *De verwatering van de ware leer is zeker mede veroorzaakt door een boekje, getiteld: het merg der hedendaagse Godgeleerdheid. Het werd ingevoerd door James Hog van Carnok. De aanhangers werden op de Generale synode 1720 - 1722 veroordeeld.*

James Hog en de aanhangers die veroordeeld werden op de Synode, waren godzalige, en ervaren predikanten. O. a. de gebroeders Erskine.

De beroemde Thomas Boston was op die Synode tegenwoordig en protesteerde tegen het voornoemde besluit. Om de leer van de genade tot meerdere helderheid te brengen, die deels door de Synode was veroordeeld, met betrekking tot het voorstel van Auchterarder, en op verlangen van verscheidene verstandige leraars en anderen gaf James Hog in 1718 *'Het Merg der Nieuwe Godgeleerdheid uit'*.

Het boek was in Schotland weinig bekend, doch, om met de Representers, of de 'Marrow-men, (Voorstellers, of Merg-mannen, zoals de verdedigers van het boek genoemd werden) te spreken: omdat het een bijzonder boek was, om verschil tussen Wet en Evangelie in een helder licht te stellen, en om de ware weg aan te wijzen om tot evangelische helderheid te geraken, had het zichzelf bij vele oordeelkundige leraars en Christenen in deze kerk aangeprezen. Mr. Osburn, hoogleraar in de Godgeleerdheid prees het aan bij zijn studenten en Boston erkent ook, dat het hem in de eerste tijd van zijn bediening van veel nut is geweest. Hij vond het boek bij een gemeentelid in zijn eerste gemeente Simprin en "proefde het als merg voor zijn ziel".

In een brief aan ds. J. H. Verster, predikant te Dordrecht, schreef Dr. Comrie in 1773: *Ik heb een uit het Engels vertaald boekje uitgegeven en dat doen vooraf gaan van een voorrede over de evangelische en wettisch prediking. Om redenen heb ik mijn naam er niet bij vermeld. Het is getiteld: 'Het mergh des Evangeliums'.*

Dit boek is in het Nederlands vertaald door dr. Comrie. Er is niemand in ons land geweest die zoveel tegen het *Amyraldisme* gewaarschuwd heeft dan dr. Comrie zowel in zijn *Examen van tolerantie* alsook in zijn *Catechismus*. Hij vertaalde het dierbaar boek van Thomas Boston "Het Genadeverbond", waarin Boston zijn visie over de uitwendige roeping en de aanbidding helder uiteenzet.

Nu kan het toch nooit Dr. Steenbloks bedoeling geweest zijn om deze mannen, juist deze oprechte theologen te beschuldigen van *Amyraldisme*? Dat zou toch absurd zijn. Steenblok citeert Comrie regelmatig.

Het gevolg is echter dat eenvoudige mensen - en ook geleerden - in een doolhof geraken, waarin men tenslotte verward raakt, zodat niemand ons meer kan helpen dan de Heere alleen. Hoe moeilijk was dit voor me toen ik als jonge man deze serie las en voor een kerkelijke keuze stond!

Aanhangsel 3

Historie over: Het algemeen aanbod van genade, ca 1773-1794.

Omstreeks 1770 ontstond in de Vaderlandse Kerk een hevige twist over de roeping. Tevoren was het geloof en de sacramenten onderwerp van veel strijd geweest. Na 1770 spitste het geschil zich toe op de roeping, aanbod, plicht om te geloven, de orde des heils en de verkiezing. In het jaar 1773/74 verschenen minstens 8 publicaties over deze onderwerpen.

Vooraf de publicaties van de predikanten J. J. le Sage ten Broek, D. Kleman, en B. Ouboter, lokten heel wat reacties uit van rechtzinnige schrijvers die de oude, orthodoxe leer verdedigden. Onder de verdedigers van de schriftuurlijke en bevindelijke waarheid waren diverse groeperingen. Sommigen wezen op het misbruik van de algemene aanbidding, omdat die in de plaats van *de tweeërlei roeping* geprekeerd werd. Anderen verdedigden het Schriftuurlijk en evangelisch standpunt. Zij omschreven de in- en uitwendige roeping, de aanbidding van genade in een gezonde zin, en de orde des heils, zoals die in onderscheiden wegen beleefd en ondervonden wordt. De afwijking van de leer omtrent de roeping is kort en krachtig beschreven door 'Philo-orthodoxis' -een schuilnaam – als voorwoord in een boekje van Gerrit Vis. (1791) Het is beslist nodig om kennis te nemen van de motieven die de schrijvers in die tijd dreven, anders kan men de vele publicaties uit de jaren 1773-1794 niet recht beoordelen. De rechtzinnige schrijvers veroordeelden een *algemeen welmenend aanbod van genade* in hoofdzaak omdat men de *inwendige roeping loochende*.

Verkorte voorrede

Eenvoudige samenspraken tussen twee goede vrienden zich noemende Oud- en Nieuwlicht over de algemene en welmenende aanbidding van het Evangelie en het geloof in den Heere Jezus Christus als de grote inhoud van hetzelfde.

Voorrede aan de lezer.

Wanneer men de kerkgeschiedenissen van het Nieuwe Testament naziet, zal men vinden, dat niet alleen de schromelijkste dwalingen, zich door alle tijden in de kerk openbaren en dezelve gedurig verontrusten, maar ook, dat er telkens vreemde en ongewone denkwijzen omtrent onderscheiden geloofswaarheden van de Christelijke godsdienst, uit de schoot van de geloofsbelijders zelf geboren werden, waaruit dikwijls aanmerkelijke scheuringen voortkwamen.

Ik zou dit laatste met vele bewijzen kunnen bevestigen; doch wil nu alleen aanwijzen, dat dit ook nog in onze dagen plaats heeft. Nadat de voornaamste leerstukken des geloofs, als gegrond op de Goddelijke Openbaring, op de Algemene Kerkvergadering te Dordrecht, opnieuw bevestigd waren, hield men zich lange tijd aan de woorden en spreekwijzen welke die eerwaardige kerkvaders gebruikt en uit de Bijbel genomen hadden. Men wilde de geloofswaarheden geen andere gedaante geven, noch in een andere vorm gieten, dan mannen van zoveel naam en doorzicht, dezelve hadden voorgedragen. Men rekende het zich een eer te strijden voor het geloof opnieuw de heiligen in die zuivere klaarheid overgeleverd.

Dan, sedert enige jaren, begon men andere en meer ongewone woorden in te voeren:

1. Daar men doorgaans de prediking van het evangelie een *uitwendige roeping* had genoemd, moest dit worden afgewisseld met de benaming van *aanbieding van Christus in het evangelie*; er werd vervolgens de omschrijving van *welmenende* bij gedaan. De uitwendige roeping kreeg nu de naam van: *welmenende aanbieding*.
2. Daar de Godgeleerden in hun leerstelsels spraken van een *uitwendige en inwendige roeping*, dachten anderen dat de spreekwijze van *inwendige roeping, kon achtergelaten worden*. Men meende, daarvoor was geen bewijs in de Bijbel te vinden, deze kende zulke onderscheiding niet. Overal daar het woord *roeping* in het Nieuwe Testament gelezen wordt, moet men aan de *uitwendige roeping* denken die dan aan het hart van de zondaar krachtig gemaakt wordt.
3. Verder, daar onze vaders, de aangebrachte *verzoening door Christus*, beschouwden als wel *algenoegzaam in zichzelf* wegens hare oneindige waardij; leerden zij echter dat dezelfde ingevolge Gods oogmerk, alleen een verzoening was voor de uitverkorenen, - heeft men nu een veel uitgestrekter bedoeling daar aan gegeven. Men zegt: de verzoening is algemeen, God is door Christus met de wereld verzoend, Hij heeft Zijn toorn afgelegd en ontdekt nu Zijn welmenende liefde aan alle zondaren, nodigt en verplicht hen te geloven, dat Hij waarlijk verzoend is met die allen, dat Jezus voor hen gestorven en Gods ongenoegen jegens hen weggenomen heeft. Men zag trouwens wel, dat die ruime aanbieding van Christus in het Evangelie, welke men welmenende noemt en die zonder enige voorwaarde geschieden moet niets betekende of zij moest gebouwd worden op een *algemene verzoening*.
4. Wijders, het was voor hen een onbetwistbaar waarheid, welke door de ondervinding bevestigd en van niemand tegengesproken werd, dat de zondaar die door de Heilige Geest tot het geloof werkt wordt, eerst inlichtingen ontvangt en ingeleid wordt in zijn doemwaardige toestand, als besloten onder de vloek der wet, dat hij alle vermogens mist om iets ter zijner redding toe te kunnen brengen. Tot dit einde predikte men de wet aan zondaren en men geloofde dat de Geest van Christus deze prediking als een middel gebruikte om hen bij Zijn licht in die spiegel te doen zien, hoe groot hun zonden en ellenden zijn; opdat zij langs die weg leren wanhopen aan hun eigen waardigheid en vermogen en Christus hen noodzakelijk en begeerlijk werd.
Dan, deze orde is omgekeerd, thans noemt men gemelde predikwijze: *een ophouden van de zondaar, een voedsel geven aan het ongeloof*. Men zegt: de zondaar wordt door de voorstelling van de vloeken der wet schuw van God, hij krijgt daardoor afzichtelijke denkbeelden van Hem, die enkele liefde is. Men tracht de zondaar op alle wijzen te overreden: *God is liefde!* Hij is voor hen verzoend, Hij stelt een oneindige belang in de zaligheid van allen, Hij verklaart alle mensen, die onder het Evangelie leven, zonder enige voorwaarde te willen zaligen. In de prediking van het Evangelie moet niets inkomen van Gods gerechtigheid en heiligheid, behalve zoals deze deugden volmaakt verzoend zijn op Golgotha; dit zal de zondaar uitlokken om die verzoening aan te nemen.

5. Onze oude en achtenswaardige Godgeleerden waren gewoon wanneer zij spraken of schreven over het geloof, *vierderlei soort geloof* op te geven. Hetwelk zij onderscheiden: in een historisch of geschiedkundige geloof, een tijd geloof, een geloof der wonderwerken, en een zaligmakende geloof. Zij wisten wat zij er door verstonden en poogden hun hoorders en lezers duidelijke en onderscheidene begrippen te geven van elke dezer genoemde soorten. Zij oordeelden deze onderscheiding nodig, opdat de eigenlievende zondaar in deze belangrijke zaken niet mistastte en met een ingebeeld geloof zich tevreden hield. Dan, in onze dagen meent men dat de benaming van *historisch* en *tijdgeloof* moeten weggelaten worden en omdat het geloof der *wonderwerken* thans bij niemand gevonden wordt, er dus maar énerlei, namelijk het zaligmakend geloof is.
6. Had men altoos het geloof beschouwd, als *een voorwaarde aan welke de vervulling van Gods beloften is vastgemaakt*; doch als zulk een voorwaarde waartoe de Geest van Christus de uitverkoren zondaar bekwaam maakte, om namelijk te kunnen en te willen geloven; terwijl men dit bewees met duidelijker bewijs plaatsen. Ook dit wordt thans verworpen. De benaming en het denkbeeld van *voorwaarde*, is bij velen ondragelijk geworden: er moet een geheel *onvoorwaardelijk Evangelie* gepredikt worden. Het geloof zelf gelooft God zonder enige voorwaarde; en deze beloften moet de zondaar aannemen, dan heeft hij het geloof. En ofschoon anderen zeggen, dit niet te kunnen verstaan geeft men ten antwoord: dat de reden daarvan alleen te zoeken is in de ingezogen en reeds verouderde vooroordelen, welke men afleggen moet.
7. Nog iets: in de orde in welke men voorheen gewoon was de hoofdstukken van onze kerkleer te plaatsen, hield men die wijsgerige regel in het oog: daar men van het *genus* of geslacht handelt, daar moeten ook de bijzondere *speciës* of soorten behandeld worden. En daarom liet men na het hoofdstuk van *Gods besluiten in het algemeen*, dat van Zijn eeuwige voorverordining, of de bepaling van het eeuwig lot der mensen volgen, dáár behandelde men het eeuwig besluit der vrijmachtige verkiezing en verwerping. Maar nu verkiest men een nieuwe orde. Men laat het hoofdstuk *van Gods besluiten in het algemeen* op zijn plaats staan, maar dat van de predestinatie laat men volgen *achter* de leer der verzoening. Terwijl men, om toch niemand van het geloof af te schrikken, het leerstuk der verwerping geheel achterwege laat en alleen van de verkiezing spreekt.

Het bijgebrachte is genoeg om te bewijzen dat men in onze dagen een aanmerkelijke verandering maakt in woorden en spreekwijzen, alsmede in de rangschikking van sommige leerstukken des geloofs. Dat men ook aan verscheiden waarheden vreemde, tevoren onbekende begrippen hecht, en dezelve in een *nieuw licht* poogt voort te stellen.

Hoeveel veld ook deze denkwijze reeds gewonnen heeft zij kan echter de bijval van alle leden van ons Kerkgenootschap niet krijgen.

Velen vragen elkander: welke is toch het doelwit van hun, die met zoveel ernst en drift deze begrippen pogen voort te planten en op alle wijzen smakelijk te maken? Lichtelijk zal men begrijpen dat de oordeelvellingen hierover zeer onderscheiden zijn, doch mogelijk oordelen zij niet kwalijk, die menen dat de ijverige voorstanders der opgenomen nieuwe gevoelens, daar mee bedoelen: *de weg ter verkrijging van de*

zaligheid, de zondaren aangenamer en gemakkelijker te maken, door zekere hinderpalen, aan welke het ongeloof gewoon is zich te stoten, uit de weg te ruimen.

Ik wil gaarne belijden, dit niet te kunnen doorzien. Het blijft immers een waarheid, welke geen belijder van onze Hervormde godsdienst, veelmin een leraar in onze kerk kan, noch mag loochenen, dat hoe welmenend de aanbieding van Christus in het Evangelie geschied, hoe zorgvuldig het leerstuk der predestinatie achtergehouden wordt, hoe ruim men de leer der verzoening voordraagt, hoe zeer men het toelegt om een onvoorwaardelijk evangelie te prediken, nimmer iemand zal geloven, tenzij het hem uit genade gegeven wordt te geloven. Dit leert Jezus ons Johannes 6:44 en Paulus Efeze 2:8 en Flippensen 1:29. En die genade wordt gegeven aan degenen die geordineerd zijn ten eeuwige leven, Handelingen 3:8. Zal men dan door de weg, ter bekoming van de zaligheid gemakkelijker te maken, meer zondaren brengen tot het geloof, dan God bepaald heeft hetzelfde te geven? Zal door boven gemelde leerwijze, de oefeningen van het zaligend geloof, voor de zondaar gemakkelijker gemaakt worden? Of is er in de natuurlijke mens een vermogen om een geloof te kunnen oefenen daaraan de zaligheid is vastgemaakt, zonder dat hij daartoe door een bovennatuurlijke hand van de Heilige Geest bewerkt wordt? Dit te stellen, zal iemand bekend maken als niet behorende tot ons Kerkgenootschap. In recht innig belijder van onze gezuiverde kerkleer kan dit nimmer leren nog voorstaan.

- Wat mag toch de reden zijn waarom men zo huiverig is de zondaren allereerst de heilige wet van God te prediken en hen te overtuigen dat zij, daarbij vergeleken, geheel zedelijk bedorven zijn, onder de vreselijke vloeken en toorn van God liggen en daar onder eeuwig besloten moeten blijven, tenzij Jezus hun Borg en Zaligmaker wordt? Mogelijk is men bevreesd, dat zij van het geloof afgeschrikt en tot zorgeloosheid of wanhoop zullen vervallen. Doch, ik vraag: zal enig zondaar in Jezus, als een Zaligmaker van zonden geloven, zal hij de zaliging van zijn zonden bij Hem zoeken, zonder dat hij overtuigd is van de grootheid en onbetaalbaarheid van zijn overtredingen en daardoor gemaakte schulden bij zijn Richter? Zal hij het werk uit zijn handen geven en zich op Jezus ter zaligheid verlaten, zolang hij enig uitzicht heeft zichzelf te kunnen helpen?
- Daar men zo aandringt op het geloof, waarom is men zo spaarzaam om de zondaar tegelijk zijn volstrekke onvermogen, om uit zijn zedelijk bedorven beginsel geloof te kunnen oefenen, ook duidelijk voor ogen te houden? Of is het niet nodig dat hij dit weet? Ik zou meer aanmerkingen op die nieuwe denkwijze kunnen maken, maar wijl de doorkundige en Godvruchtige schrijver van de brieven aan de Heer Kleman en Voet, die zich noemt E. D. P., deze stukken aldaar opzettelijk behandeld heeft, en wiens rechtzinnige begrippen over de aanbieding van het Evangelie, des zondaars onmacht, de leer der verzoening & ik met mijn ganse hart omhelze, als gegrond op Gods Woord en in alles overeenkomende met de leer van onze Kerk, wijs ik de lezers naar dat voortreffelijk werk. En verklaar nauwelijks te kunnen begripen, hoe iemand die zich en Leraar of lidmaat van onze Hervormde Kerk noemt, niet volkomen van de waarheid, zoals ze aldaar voorgesteld is, moet overtuigd worden. Werden deze brieven meer gelezen en bestudeerd, men zou een grondiger kennis krijgen van de gewichtigste waarheden van onze Geloofs Godsdienst, en daardoor instaat gesteld worden, om het onbestaanbare, van verscheiden nieuw opkomende leerstellingen, duidelijk te kunnen inzien.

*De samenspraken van G. Vis werden gepubliceerd in DWS vanaf 25-4-1974.
(zonder de voorrede)*

Om een inzicht te krijgen hoe de gewone man reageerde op de nieuwe manier van preken en van de aanbidding van genade die gepreekt werd in de plaats van de levendmakende genade, luisteren we nog naar enkele opmerkingen van **Lourens Ingelse**, geschreven tijdens zijn verbanning naar Staats-Vlaanderen. (1776-1779)

... Behalve dat, en hetgeen waarlijk niet gering was, genoten wij nog die bijzondere zegen Gods, dat in ons geliefd Aardenburg God in de harten woonde en werkte door de Heilige Geest, zodat wij in en om die stad ware leden van Jezus Christus vonden, die, in Gods onmiddellijk licht ziende en dat kennende, zich overtuigd zagen, dat zij een zaad waren, hetwelk de Heere gezegend had. Genoegzaam alle dag zocht ik hen op, en was zo gaarne in hun gemeenschap, hetzij in gezelschappen of samenkomsten bij particuliere personen. Dan was er in mijn ziel iets van de gestalte van Mozes, wanneer hij zeide, *liever met het volk Gods kwalijk te willen gehandeld worden, dan de genieting der zonde te hebben aan het Hof van Farao.*

Wanneer dan nu ons volk, die God bijzonder kenden, in ons Vaderland vernamen, wat God voor ons gedaan had in de harten van de Regering van Aardenburg, dat wij, als onder hun vleugelen of bescherming, daar nu in veiligheid waren en volle vrijheid genoten, kwamen zij ons bezoeken, zeer verblijd zijnde, en God en die Overheid dankerkentenis bewijzende. Wanneer dan deze onze godvruchtige broeders ons uit liefde kwamen bezoeken, hielden wij, met velen uit de Aardenburgse gemeente, somtijds grote bijeenkomsten. Daarin werd dan besproken, uit Gods onfeilbaar Woord, dat alles voortvloeide uit het vrije welbehagen Gods van eeuwigheid, niet alleen de schepping Gods in zes dagen, maar ook de onderhouding, regering en bestiering van al het geschapene, zodat alles van God afhankelijk was en bleef tot de voleinding der wereld, en dat ook de mens, zo lijdelijk hij was om geschapen te worden, hij ook lijdelijk en afhankelijk was en bleef in zijn voortdurend leven en in zijn lotgevallen in de wereld.

Zomin hij zich het leven kon geven, kon hij het bewaren of zich regeren en besturen; even zo afhankelijk is hij ook in de herschepping, wanneer God het is, Die hem door zijn almachtige, onweerstaanbare genade levendig maakt, daar hij dood was in zonden en misdaden; zomede in de voortgang, in alle ontvangen genadegiften is en blijft hij lijdelijk en afhankelijk van Gods onmiddellijke genade. Zodat dan ook, uit Gods onfeilbaar Woord werd aangetoond, dat God zoowel het werken als het willen moet werken *door de onmiddellijke krachtadige werking van God de Heilige Geest*, zonder welken Geest wij, volgens Joh. 15:5, *niets doen kunnen*; zodat alle dingen uit Hem, door Hem en tot Hem zijn, of uit de onmiddellijke, voorkomende medewerkende en achtervolgende genade van God de Heilige Geest, *Die alles in allen werkt.*

Naardien evenwel in de dagen aldaar ook mensen gevonden werden, die het onmiddellijk werk des Geestes ver ontkenden, en integendeel stelden dat al het werk van God de Heilige Geest tot zaligheid *middellijk* was, en zij van ons en onze godvruchtige mannen vernomen hadden, dat wij al het werk van God de Heilige Geest *onmiddellijk* stelden; of beleden te zijn, en dat de mens lijdelijk en afhankelijk was, niet alleen in de eerste levendmaking, maar ook omdat geestelijk leven te voeden, waardoor hij opwast in de kennis van God en in de kennis van zijn ellendigheid, zo

ontstonden daaruit gene kleine verschillen, waarin zelfs de Predikanten op de predikstoel zich betrokken en ons tegen poogden te spreken.

Naar de mate der gaven, welke God mij gegeven of geleend had, verzette ik mij ondertussen daartegen bij alle gelegenheden. God toch had mij op bijzondere wijze vatbaar gemaakt voor het onmiddellijke werk van God de Heilige Geest, Die mij onmiddellijk levendig gemaakt had, waarvan ik zulke klare beseffen voedde en dat buiten de kerk, of het lezen van Gods Woord of enig gezelschap, en ook zeer ver buiten dat alles, in het opwassen of voortleiden mij door Zijn onmiddellijk genadelicht geleerd, geleid en gevoed.

Daar waren toch toen ook al zulke mensen, die niet wilden toegeven, dat Gods genade zo hoog en zo wonderlijk was, dat niemand daar bij kon, maar dat dezelve onmiddellijk van de hemel door God de Heilige Geest aan al de Zijnen moest gegeven en geschonken worden. Men wilde, dat het Manna zo laag was, dat wij dit oprapen konden, en alzo middellijk te verkrijgen was, door opzettelijk Gods Woord te lezen en veel te bidden, de openbaren godsdienst veel bij te wonen en aalmoezen aan de armen te geven. Want zegt men, *God is barmhartig en Hij wil, dat alle mensen zalig zullen worden.* Zou hier de Remonstrant niet al van achter de hoek beginnen te kijken?

Nog voor dat de brand van gemelde verschillen geblust en uitgedoofd was, ontdekten wij een veel erger kwaad naar ik meen, door nieuwe schrijvers gestookt, namelijk de stelling, dat het lijden van Jezus als Zaligmaker zo gewichtig en zo overvloedig was, als genoegzaam voor alle mensen, zodat Jezus als Zaligmaker de zaligheid aan alle mensen liet aanbieden: *die wil, die kome, en neme de wateren des levens om niet!* Zo werd dat valse bedrieglijk geloof al bereids op de troon gezet; men gaf voor, alsof men nu een andere weg naar de hemel had uitgevonden, een gemakkelijker en waardoor veel mensen konden zalig worden.

En van toen af heeft de algemene genadeleer veld gewonnen, en God heeft toegelaten dat de Remonstranten, door de hulp van de Patriotten en vervolgens van de Fransen, aan de Gereformeerden de kerken hebben ontnomen.

Menigmaal heb ik aan Paulus gedacht, wanneer hij zegt: ik heb te Efeze tegen de mensen als tegen de beesten gevochten. Het mag met mij duizend parten minder zijn dan bij Paulus, nochtans denk ik, dat ik hiervan ook iets geleerd heb, zo ik in het land van Kadzand als ook wel in mijn geboorteland, dat ik tegen de algemene genade drijvers, of de Remonstranten, gevochten heb als tegen de beesten.

EINDE

Reformatorisch Dagblad vrijdag 13 juni 1980

VERZAMELDE GESCHRIFTEN VAN DR. STEENBLOK OVER VERBOND, ROEPING EN DOOP.

Door ds. J. van der Haar

Voor mij ligt, op naam van wijlen dr. C. Steenblok, predikant van de Gereformeerde Gemeente in Nederland te Gouda, het boek "Rondom verbond, roeping en doop". Het is weer een sierlijke uitgave geworden van de Stichting tot publicatie van geschriften op gereformeerde grondslag te Gouda.

Allereerst iets over de inhoud. Na een "Voorwoord" (Germanisme voor "woord vooraf") komen de volgende hoofdstukken. I. De enige troost (n.a.v. Vraag en antw. 1; Heid. Catechismus). 2. Het genadeverbond. 3. Af te wijzen verbonds-beschouwingen. 4. Wie behoren wezenlijk tot het verbond der genade (onder de oude schrijvers gaan Van der Groe, Love en Hulsius voorop, gevolgd door W. á Brakel en Hellenbroek, en besloten wordt met .. Calvijn). 5. De Roeping. 6. Rondom roeping, doop en kerk. 7. Wet en Evangelie. 8. De leerorde van de Heidelberger Catechismus. 9. Het Formulier voor de kinderdoop. Het boek besluit met een "Register van persoonsnamen".

De Bijbel

Het valt op, dat er in dit boek geen register van Bijbelteksten voorkomt. De reden is waarschijnlijk, dat de auteur meer de oudvaders en hervormers citeert dan de Bijbel zelf: Dr. C. Steenblok was dogmaticus en geen exegeet. Dat blijkt hier duidelijk.

Door middel van bijvoorbeeld uitspraken uit Calvijns werken, laat hij natuurlijk de H. Schrift zelf wel aan het woord, maar over het geheel genomen gaat het Dr. Steenblok allereerst om de gereformeerde leer en belijdenis - die trouwens ook voor mij de zuiverste vertolking betekent van de Schriftwaarheden - en niet, (zoals de hervormers beoogden, primair om de weergave van de Bijbelse leer. O. a. bestrijdt dr. Steenblok de opvattingen van "Vrijgeaakten", Christelijk-Gereformeerden (ds. W. Heerma) en de Gereformeerde gemeenten (synodaal), en ook wel, het "Gereformeerde Weekblad" (Huizen).

De uitgevers van dit boek verzamelden een serie strijdartikelen uit de Goudse kerkbode, de Saambinder en de Wachter Sions. En ongetwijfeld behoort de waarheid verdedigd, en elke afwijking ervan bestreden te worden. Het komt mij voor dat de inhoud van Steenbloks artikelen geen afbreuk is gedaan. Wel hebben de uitgevers de Bijbelcitaten weergegeven op een wijze, die vermoedelijk dr. Steenbloks instemming niet zou gevonden, hebbers ("des", "der" en -de uitgangs -n is vaak weggewerkt!); een zaak waarbij - m.i. terecht - collega Mallan bij zijn bespreking van dit boek de vinger gelegd heeft.

Canonisatie?

Canonisatie betekent volgens Van Dale; "heiligverklaring": In die zin zou ik dit woord hier niet willen gebruiken. Maar wel wekt de wonderlijke onderverdeling van de hoofdstukken door de uitgevers (let wel!) de indruk, alsof nu hier, eens en voor goed, de gereformeerde leer inzake verbond, roeping en doop vastgelegd zou

zijn. Het woord "kanon" betekent immers (onfeilbare) regel. Zo onderscheiden wij vanouds tussen de kanonieke en apocriefe boeken der Heilige Schrift.

Het is mij niet bekend, of de volgorde, in de hoofdstukken toegepast, van dr. Steenblok zelf óf van zijn uitgevers in Gouda afkomstig is. Als ik op p. 133 lees "We komen tenslotte bij J. Calvijn", dan ben ik tot de eerste gedachte geneigd. Discussie is met de auteur niet meer mogelijk. Maar ik betreur het wel, dat wij, "afkomstig van Calvijn", met hem niet de rij van hervormers en oudvaders geopend zien.

Over het geheel genomen sta ik niet ver van Steenbloks opvattingen af. Jarenlang - ik denk b.v. aan mijn boek over het "Geestelijke leven bij Calvijn" - heb ik op hetzelfde aambeeld geslagen, bijvoorbeeld, wat betreft de "roeping". Ook zie ik met de auteur de noodzaak in, om vast te houden aan de trits van de Heidelberger: ellende; verlossing en dankbaarheid, zowel in de prediking als bij de doorleving; al betekent "onderscheiden" hierbij voor mij geen absolute "scheiding". Zo zou er meer te noemen zijn. Toch kan ik mij niet in het geheel van dr. Steenbloks beschouwingen vinden.

Overtrokken supralapsarisme

Zo schrok ik b.v. op pagina 190 bij de uitspraak - het gaat daar over Calvijn - "terwijl heel de prediking beheerst wordt door de eeuwige predestinatie". Daar waag ik een vraagteken achter te zetten. Ik beweer niet, dat dr. Steenblok de hervormer Calvijn niet gelezen of begrepen heeft. In de grond der zaak heeft hij dat wel. Maar hij citeert Calvijn: vaak óf eenzijdig óf onvolledig. Tal van voorbeelden waren te geven, maar het zou ons te ver voeren. Ik volsta met een enkel.

Calvijn noemt als "de kern der Christelijke religie" (in "Verzoekschrift aan Keizer Karel V", in "Apologie", 1937, p. 134: "dat God recht geëerd en gediend worde, en dat de mensen hun zaligheid daarin alléén vinden". "Daarna volgen de sacramenten en de Kerkregering, ingesteld tot bewaring der leer", enz.

En in zijn antwoord aan Kardinaal Sadolet (a.w., p. 36v.) noemt Calvijn "de rechtvaardiging door het geloof" . "Deze leer, het hart der religie, is bij U ... uit der mensen denken verwijderd".

Helaas, ook bij dr. Steenblok staat niet die rechtvaardiging centraal, maar naast de predestinatie is de nevenpool, in zijn theologische ellips ... wedergeboorte. Wie maar wedergeboren is, heeft eigenlijk al alles (vgl. p. 221).

En de rechtvaardigmaking? Evenals dr. A. Comrie en b.v. dr. A. Kuyper sr., leert dr. Steenblok de rechtvaardigmaking van eeuwigheid; verder (terecht!) in de opstanding van Christus, en dan - p. 170 - niet dóór, maar vóór het geloof, ja zelfs vóór de roeping. Want de wegneming der schuld noemt Steenblok. "de dadelijke rechtvaardigmaking". Kennelijk in strijd met de leer van de Schrift (in Rom. 3 en 8, 30), en van de Hervormers, alsook van b.v. Wilhelmus à Brakel in diens "Redelijke Godsdienst", dl. 1.

Inhoud der prediking

Nee, bij Calvijn was de leer van de predestinatie niet de inhoud, maar wel de achtergrond van de prediking. Calvijn stelt niet steeds de uitverkiezing voorop, al gaat hij er wel van uit. Hij predikte God in Christus. Want buiten Hem zouden we van God een "andere" God kunnen maken, dan de Bijbel leert. In zijn Institutie, Boek III, verwijst Calvijn de verslagen zondaar naar Christus, als de "spiegel der uitverkiezing",

want anders zou hij gaan wanhopen en hopeloos verdwalen in een vreselijk labyrint. Calvijn gebruikt ook de woorden "vromen", "gelovigen" en "verkokoren" door elkaar.

Laat ik eens afschrijven wat Calvijn zegt bij Ez. 18:23 – Ezechiël is zijn laatste en wellicht rijpste commentaar -: "Zou Ik enigszins lust hebben aan den dood des goddelozen?" enz.

God kent geen hartelijker wens, dan dat elke verlorene, die naar de dood helt, op de weg des heils terugkere. En daarom wordt thans niet alleen het Evangelie in de wereld verkondigd, maar heeft God te allen tijde willen betuigen, hoe genegen Hij is tot barmhartigheid. Hoe vriendelijk lokt Hij ons in het Evangelie met de belofte(!) van Zijn vergeving! En daarin bestaat de kennis van het heil, dat wij Zijn barmhartigheid aangrijpen, die ons in Christus aarsgeboden(!) wordt. Maar slechts op één manier is er voor allen(!) redding mogelijk, n.l. dat zij zich bekeren van hun wegen". En wat dan daarop volgt, citeert dr., Steenblok ergens (nl. op p.189, maar waarom laat hij deze inleiding weg?

En hoe klopt deze uitspraak van Calvijn met de van dr. Steenbloks uitleg van het Doopformulier, op p. 287: "Nu vermaant en verplicht de Doop het herboren volk Gods tot het betrachten van een, godvruchtige wandel"? Het formulier zelf spreekt van een "nieuwe gehoorzaamheid", om nl. God, Vader, Zoon en Heilige Geest aan te hangen, te betrouwen en lief, te hebben van ganser harte. enz., de wereld te verlaten, onze oude natuur te doden en in een nieuw godzalig leven te wandelen".

Hoe kan en durft dr. Steenblok deze eis en oproep tot bekeringen geloof te beperken tot het "herboren volk"? Dat is mij een raadsel. Zo zou de prediker eigenlijk alleen maar een boodschap hebben voor de uitverkorenen en wedergeborenen. En dan horen de overigen zich weinig of nooit toe- en aangesproken.

Het supralapsarisme overtreft, naar ik vrees, dan ook bij dr. Steenblok zichzelf, wanneer hij van het sacrament bij de "verworpenen" schrijft, op p. 309 en 312" b.v., dat "over deze in de Doop alleen de vloek van het werkverbond wordt betekend en verzegeld"; uitdrukkingen, die ik, zover ik me kan herinneren, nooit bij enige auteur van geref. confessie gelezen, heb. Want het is geheel iets anders, dan wanneer de NGB en ook Calvijn zeggen,:

dat voor de ongelovigen en onbekeerlijken het sacrament tot (meerdere) verdoemenis en vervloeking strekt.

Verbond met allen

Nog. één uitspraak van Calvijn. Als ik Steenblok goed, begrepen heb, vallen volgens hem uitverkiezing en verbond samen. Hij geeft er blijk van te weten, dat Calvijn "graden" of "kringen" in de verkiezing en bij het verbond stelt (zie p. 78; 147 en 150), maar Steenblok weerspreekt Calvijn nergens rechtstreeks. En toch doet hij dat telkens indirect in dit boek.

Want bij Steenbloks citaat op p. 142 uit Calvijns commentaar op Gen. 17:7, tekende ik iets aan, dat Steenbloks verbondsopvatting weerspreekt: "En daarom is niets zekerder, dan dat God zijn verbond sluit met Abrahams kinderen, die van nature uit hem zouden voortkomen". Calvijn noemt "alle Israëlieten leden der Kerk en kinderen Gods, en erfgenamen "des eeuwigen tevens", met een verwijzing naar Matth. 8:11.

Op p. 292 lees ik Steenbloks woorden: "Zo wordt in Gen 17:7 van 's Heeren wege geopenbaard en vastgelegd, dat het wezen des Verbonds binnen de grenzen ligt van de

uiterlijke bediening des Verbonds"; en op p. 106: "Ook (volgens) W. a Brakel betreft het genadeverbond naar zijn wezen alleen en uit-" sluitend op (drukfoutje?) de uitverkorenen". Nu had ik juist jl. winter bij à Brakel gelezen (Hfdst. 32, par. XI), dat vele uitverkoren kinderen niet in het verbond zijn. Gelet op deze uitspraak heeft dr. Steenblok à Brakels visie niet juist vertolkt, maar weer wel, als ik (hoofdst. 31 II.3) bij à Brakel lees: "Die dan geen nieuw hart heeft, die is geen bondgenoot. Alle bondgenoten ontvangen en nieuw hart.

Aanbod van genade

Bekend is de strijd rondom de "aanbieding der genade". Volgens dr. Steenblok komt, (pag. 220) de uitdrukking in de Schrift niet voor". Maar de zaak wel; zo goed als bij woorden, als "Drieënheden" "Wezen des verbonds", e.d. "Bij onze oude schrijvers zegt aanbieden niet anders dan bekend maken, voorstellen, voordragen, voorhouden, aandienen", enz.

Maar luistert u eens naar à Brakel.(Red. Godsd. Malga ed, p. 537) "Dus blijven ze altijd in dezelfde onrust en onzekerheid; zij moesten beginnen met deze aanbieding van den waarachtigen, onveranderlijken en goeden God; maar de zwaarigheid (= bezwaar; moeilijkheid, v.d. H) die velen maken, is: Ik weet niet, of God mij Jezus aanbiedt! Zijt gij niet een mensch, hoort gij de stem van God in Zijn woord niet? Zegt God niet: Die wil die kome? Is het niet-geloven niet een verstoting van den Heere Jezus, een versmading van Zijn vriendelijke nodiging, is het niet God als een leugenaar achten? Is het geen zonden, zullen de ongeloovigen geen zwaarder oordeel hebben? Zoo wordt het u dan aangeboden. Zal iemand nu deel krijgen aan dien Zaligmaker, zoo moet hij op deze aanbieding aangaan, tot Christus gaan, Hem aannemen', enz. Dat is het middel, en niet de oorzaak, zegt à Brakel.

Zou nu aanbieden hier slechts bekendmaken, aandienen, enz. betekenen? Nee, hier is een bidden en smeken, als in 2 Kor. 5:19v., om zich met God te laten verzoenen. Hier is de liefdedrang.

Kersten Sr.

Op pag. 225 wordt een uitspraak van wijlen ds. G. H. Kersten geciteerd. Daarin staat o.a. te lezen: God beoogt niet in de eerste plaats het behoud van de mens, maar Hij wenst de zaligheid Zijner uitverkorenen alleen om Zichzelf daarin te verheerlijken". Persoonlijk heb ik wijlen ds., Kersten niet gekend of horen preken, maar zijn Catechismusverklaring heb ik doorplozen. En al is het al weer jaren geleden dat ik ze gebruikte bij de voorbereiding, van de Catechismusprediking, toch is mij steeds de gedachte bijgebleven, dat dezelfde ds. Kersten, die in de éne preek zo strak en stijl predestiniaans kan prediken, in een andere predikatie zulke lieflijke tonen kan laten horen - en dat juist in de "toepassing"! -, waarin, ja werkelijk! de lokking en nodiging, dus de aanbieding, van het heil duidelijk doorklinkt. Waarom heeft dr. Steenblok dan slechts oog gehad voor die éne, zo strakke lijn?

Om onze bespreking af te ronden, zou ik nog inzake twee oudvaders wat willen opmerken. Dr. Steenblok had er honderden (ik catalogiseerde jaren geleden z'n fraaie bibliotheek), en noemt er zo'n honderd en vijftig, al citeert hij er slechts enkele tientallen. Dit betreft dr. David Pareus, de grote godgeleerde uit Heidelberg, die leefde

en werkte omstreeks 1600. En de ander is Petrus Martyr Vermigli, wiens "Loci communes" door dr. Steenblok worden aangehaald.

De jongstervenden

Dat dr. Steenblok ervan geweten heeft, dat zowel volgens Calvijn als Pareus "de zaligheid, toegekend" mag worden "aan de jong stervende kinderen van de Kerk", blijkt op p. 201. Maar waar hij zulks ook had moeten zeggen, n.l. op p: 126, daa zegt dr. Steenblok juist het tegendeel: "In zijn verklaring .. van Rom. 2:6, zegt' Pareus onder no 9 o.a.- van de jong-stervende kinderen, binnen de gemeente geboren, dat sommigen behouden worden door de genade, maar dat anderen verdoemd worden naar de natuur als kinderen des toorns, evenals anderen. Hier trekt hij dus de verkiezing en verwerping door tot de jongstervende kinderen binnen de kring der gemeente".

In kolom 272 (van Pareus' verklaring van de brief aan de Romeinen, ed. 1622) lees ik inderdaad zoiets. Maar daar gaat het niet over de jongstervende kinderen binnen de gemeente. Luistert u maar: "Het is een heel ander(e) sake met de onnoosele kinderen, die welcke sterven eer sy goet of quaat hebben connen doen. Want dese sullen simplic, of(t) na (=naar) de natuere der kinderen des toorns, gelijk de andere (bedoeld: grote mensen, die onbekeerd sterven, v.d. Hr) verdoemt worden".

Ook hier weer een eenzijdige, onvolledige aanhaling van een oudvader. Want Pareus schreef, kol. 251: "Also spreken wy van de kinderen ende suygelingen der geloovigen, die eertijts voor de besnydenisse, ende nu voor den Doop comen te sterven: Christus heeft ulieden besneden, gewassen, want u hebben menschelijke diensten ontbroken". Dit was ook de geloofspraktijk van onze godvruchtige vaders. Want "de godzalige ouders moeten niet twifelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt" (Dordtse Leerregels I, 17).

Dan denk ik aan de Vlissingse boekhandelaar, Abraham van Laren, zoon van de bekende ds. Joos van Laren ("52 Predicatie"!), die van zijn tien kinderen er vele zeer jong moest verliezen, soms ongedoopt, en die in zijn dagboek melding maakt van zijn gebeden en geloof, dat ze bij de Heere waren (vgl. Jean Meyhoffer; "Le pasteur Josse van Laren de Comines et ses descendants", Bruxelles 1910, b.v. p. 32): "Het bedroefte mij dat mijn kindt sonder tsegel des Doops gestorven was; maer evenwel en twijfele aen de salicheijt vant kindt niet".

Ook leze men eens in het door mij uit het Engels. vertaalde werk van Donald Fraser, over Leven art Dagboek van Ralph Erskine, hoe die godvruchtige man worstelde voor zijn zo vele jonggestorven kinderen, en ze bij God in de hemel mocht weten.

Petrus Martyr Vermigli

"Daarmee wordt dus in de Doop de belofte en de genade Gods alleen voor de uitverkorenen verzegeld. Zo werd het ook al beschouwd in de tijden der hervorming. Zo zegt Petrus Martyr Vermigli in zijn Loc. Comm. Class. 4, cap. 8, par. 7: "De belofte (Ik zal uw God en uws zaads God zijn) is niet in 't gemeen van alle zaad te verstaan, maar van dat alleen, daarin de verkiezing mede plaats heeft". Aldus dr. Steenblok op p. 51.

"Mede plaats heeft" is ietwat vreemd vertaald door: de illo (semine sc., v.d. Hr), in quo uno consentit electio). Erger, is, dat dit citaat wel wat uit het verband losgemaakt is. Want dr. Steenblok verbindt er geheel andere conclusies aan als Petrus Martyr zelf

deed. Zeker, het staat er. Maar er staat nog meer: "Maar omdat wij allerminst een al te nieuwsgierig onderzoek mogen doen naar Gods verborgen voorzienigheid en uitverkiezing, daarom houden wij de kinderen der heiligen (= kinderen Gods, v.d. Hr) voor heilig, zolang zij zichzelf niet - op een bepaalde leeftijd ("per aetatem") - als van Christus vervreemd hebben betoond. Wij sluiten hen niet buiten de Kerk; maar aanvaarden ze als haar leden, in de goede hoop en verwachting ("bene sperantes"), dat, zoals zij het zaad der heiligen zijn naar het vlees, zij ook deel, hebben aan Gods verkiezing, en de Heilige Geest en Chrisus' genade bezitten". "

Ook in Class. 2, cap. 1, par. 39 schrijft Martyr (ed. 1622, p. I 10), over Gen. 17:7: "Want God belooft aan Abraham, dat Hij niet alleen zijn God wil zijn; maar ook van zijn zaad. Daartom noemt God bij de Profeten (Ez. 16:20 v:) de kinderen der Joden de Zijnen, en klaagt Hij erover, dat Zijn zonen en dochteren, aan Moloch opgeofferd werden. En wij, die in de hoop op die belofte vertrouwen, bieden onze kinderen de Kerk ten Doop aan, omdat zij bij God en Christus behoren, opdat de belofte, die we zojuist genoemd hebben, door enig uitwendig zegel zou bevestigd worden".

Tweërlei aanbieding

Naar ik meen, heeft wijlen ds. I. Kievit te Baarn, al gewezen op de tweërlei aanbieding der belofte bij Calvijn, maar bij Steenblok is het helaas geworden: alles of niets.

Bij een eventuele herdruk verandare men het woord "overgifte" op p. 17 (Van Dale kent dit woord n.l. niet). Op p. 26 zal "schuldvergeving met God" wel "bij God" moeten zijn.

Storende drukfouten. staan op p: 71 (Docus, i.p.v. Lokus), op p. 133 ("brod" i.p.v. "brood"), op p. 307 "Geboeld" i.p.v. "gedoeld". Op p. 304 moet "gewagen over" gewagen van. worden. 't Is Marten, en geen Maarten, Micron, p. 273. Op p. 144 dient men na; "geleefd" het woordje "hebben" in te voegen. Op p. 279 zal "toebediende" toegediende moeten worden; en "theorie" op p. 308 zal wel "in theorie" moeten zijn. Verder nog foutjes op p. 141, 143 en 232 (noot). De tekst op p. 229, "Geeft eer de Heere" zou ik toch schrijven: "Geeft ere den Heere", of: "aan de Heere".

Om te weten; hoe dr. Steenblok over de onderwerpen Doop, verbond en roeping gedacht en geschreven heeft, is men vooral op dit boek aangewezen. Daarom kan ik het bij u aanbevelen.

N.a.v. dr. C. Steenblok: "Rondom verbond, roeping en doop". Uitg. Gereformeerde Pers, Gouda, 1979, 335 pag., prijs f 37,50.

REFORMATORISCH DAGBLAD 30 april 1991

Door J. G. H. van Ginkel

"Afwijzing aanbod meer kruisgezind dan Ledeboeriaans"
Drs. H. Florijn vindt beroep van Steenblok op Ledeboer onterecht.

SCHERPENZEEL - Dr. C. Steenblok blijkt zich in zijn postuum uitgegeven 'De bestaansgrond der gemeenten' (1974) inzake het aanbod der genade niet geheel terecht op Ledeboer te hebben beroepen. Dat constateert drs. H. Florijn in zijn proefschrift "De Ledeboerianen" (een onderzoek naar de plaats, invloed en denkbeelden van hun voorgangers tot 1907). Donderdag hoopt hij op deze studie te promoveren tot doctor in de godgeleerdheid.

Drs. Florijn, die zelf behoort tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, doet zijn conclusie na een uitvoerige analyse van de discussie tussen Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer (1806-1863) en zijn tijdgenoot Antonius van der Linde (1833-1897). Van der Linde - een felle verdediger van de uitverkiezing - had in 1858 aansluiting gezocht bij de ledeboeriaansegemeenten. Ledeboer verklaarde toen "dit gevoelen toegedaan te zijn, dat God iedere zondaar nodigen laat met een algemene uitwendige aanbieding van genade". De verwerpers van het aanbod bevestigden volgens hem "hun afval van God".

Desgevraagd relativeert Florijn, dat Ledeboer de algemene genade zonder meer verwierp, alsook dat zijn uitspraak door de polemiek was gekleurd. Bovendien was de term "welmenend aanbod" in die dagen aan "een enorme begripsverwarring" onderhevig. Sommigen van Ledeboers volgelingen volgden echter de kruisgemeenten in hun expliciet verzet tegen de algemene welmenende aanbieding in de prediking. De promovendus wijst dat onder meer aan "een theologiseren vanuit de predestinatie".

Verinnerlijking

In zijn studie sluit Florijn aan bij de opvatting van prof. dr. C. Graafland dat de ledeboerianen de gedachten van de Nadere Reformatie "nog verder verinnerlijkten". De roep van Teellinck en Smytegelt om te komen tot een reformatie van volk en vaderland werd niet meer gehoord. De groep zag de negentiende eeuw als de vervulling van het door ds. Th. van der Groe geprofeteerde verval.

In het kerkelijke leven onderscheidden de ledeboerianen zich door hun afwijzing van de Psalmberijming van 1773, de bundel Evangelische Gezangen van 1806 en de Reglementenbundel van 1816. Van deelname aan de politiek was bij hen geen sprake. Het volgen van onderwijs werd bemoeilijkt doordat men zich sterk verzette tegen de verplichte inenting van kinderen.

Isolement

In de prediking klonken regelmatig klachten over de "breuk van Sion". Nederland was sinds 1773 niet langer het "Israël van het Westen". Door deze positiekeuze raakten de ledeboerianen in een kerkelijk en maatschappelijk isolement, aldus Florijn. Centraal

stond het gezelschapsleven, waarbinnen het oefenaarschap ("tegen de DKO in") haast tot een kerkelijk ambt werd verheven.

Theologisch gingen de ledeboerianen uit van, het principe "God is alles, de mens is niets". De beide polen van deze gedachte kwamen samen in het leerstuk van de verkiezing. De verkiezingsgedachte beheerste de prediking alsook de visie op de openbaring, het verbond en de sacramenten. De groep maakte bovendien een onderscheid tussen de deelname aan de doop en de deelname aan het avondmaal.

"Noodwoning"

De Nederlandse Hervormde Kerk had voor hen afgedaan als planting Gods. Naar de mening van Florijn wachtte de groep niet op het herstel van de "valse" Hervormde Kerk, maar op een terugkeer naar de "aloude" Gereformeerde Kerk. Het gezelschap fungeerde als "noodwoning" waarbinnen op dit herstel kon worden gewacht. Uitgangspunt was de handhaving van de Drie Formulieren van Enigheid, de Datheense berijming en liturgie en de Dordtse Kerkorde van 1619.

Florijn kwam overigens tot de ontdekking dat de prediking van de kruisgezinden nauwelijks verschilde van die van de ledeboerianen. "Zelfs" in de preken van de hervormde predikanten Detmar en Molenaar is volgens hem sprake van overeenkomstige formuleringen en eenzelfde bevindelijkheid. Alleen de dolerenden vormen een uitzondering op de regel. Mr. dr. Willem van den Bergh is de enige die volgens Florijn "een beetje in de buurt komt".

Elias Fransen

Voor de ledeboerianen was eenwording met de Christelijke Afscheidene Gereformeerde Kerk uitgesloten omdat deze kerk vrijheid van godsdienstoefening verkreeg. Geestelijk stonden de ledeboerianen het dichtst bij de zogeheten Drentse richting. Het meest nabij kwamen echter de Gereformeerde Gemeenten van ds. Elias Fransen (1827-1898). Tijdens diens leven kwam het echter niet tot eenwording, omdat Fransen de psalmberijming van Datheen niet als maatgevend zag. Bij de niet-ledeboeriaan Fransen, door Florijn "de grootste theoloog van de kleine kerkgeschiedenis" genoemd, werd de uitverkiezingsgedachte (en diensvolgens ook de afwijzing van het welmenend aanbod der genade) sterk benadrukt. In zijn studie wijdt hij een heel hoofdstuk aan diens 'theologie' omdat zijn volgelingen zich in 1907 verenigden met volgelingen van ds. P. van Dijke. Fransen grijpt voor zijn geloofvisie terug op de Nadere Reformatie.

Nader onderzoek

Uitgaande van de indeling van dr. C. S. L. Janse in diens dissertatie "Bewaar het pand" (1985) constateert Florijn dat de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland het dichtst aansluiten bij de ledeboeriaanse traditie. Nader onderzoek is volgens hem geboden. Er bestaan vele onjuiste opvattingen en te gemakkelijke vergelijkingen, zo heeft hij geconstateerd.

"Vroeger vond ik dat de oud gereformeerden van vroeger het meest hadden van Ledeboer en de volgelingen van Steenblok het meest van Fransen", zo zegt hij. Over de kerkelijke situatie van vandaag spreekt Florijn zich liever niet uit, maar vergelijkingsmateriaal tussen de ledeboerianen (van toen) en de rechterflank van de gereformeerde gezindte (nu) is er zijns inziens "te over". "Te denken is aan het aantal predikanten, aan het aantal deelnemers aan het avondmaal, aan de heiliging van de

zondag, maar ook aan de visie op partijvorming, theologische opleiding en verenigingsleven".

R.D.

vrijdag 11 oktober 1996

Ds. Fraanje

In het RD van zaterdag 28 september jongstleden wordt in een interview met ds. F. Mallen mijn vader door deze predikant 'aangehaald'. Ik ontkom niet aan de gedachte dat de naam van mijn vader, meer dan 47 jaar na zijn overlijden, nog gebruikt wordt om toch maar vooral gelijk te krijgen.

Om te laten zien hoe mijn vader dacht over het welmenend aanbod van genade, citeer ik het volgende uit de preek getiteld "De luister der Verbondsbelofte" (Daniël 9:27), waarin hij onder andere sprak over het werk van de Verbondsmiddelaar Jezus Christus. Hij zegt letterlijk:

"Dat grote feit wordt u nog verkondigd en de weg der behoudenis aangeboden. Mensen, God laat u heden in onze tekst de luister van het Evangelie zien, en loopt u door? Als ik voor de deur van mijn huis sta met voedsel en deksel in mijn handen en daar komt naakt en hongerig een man voorbij en ik bied hem mijn brood én kleding aan, doch hij loopt door. Als dan die man even verder neervalt en van koude en honger sterft, bij wie ligt dan de schuld? Daarom, 't wordt u heden nog aangeboden en er is geen voorwendsel voor de zonde van het ongeloof. Er staat niet, dat ze niet konden ingaan vanwege hun zonden. Neen toehoorders, en zij konden niet ingaan vanwege hun ongeloof! O, mijn tong is te arm en mijn vermogen schiet te kort om u die Schoonste aller mensenkinderen voor te dragen".

Voor wat betreft de, toelating van ds. Steenblok het volgende: Toen mijn vader van de Vergadering terugkwam waarin besloten werd om ds. Steenblok in de Gereformeerde Gemeenten toe te laten, zei hij, terwijl hij erg bedroefd was, tegen zijn vrouw en de kinderen die thuis waren: "Als die man gelijk zou hebben, dan heb ik het altijd verkeerd gehad en dat kan ik niet geloven. Ik heb mogen spreken en preken, zoals God het mij naar Zijn Woord geleerd heeft. Ook zou ik dan mijn kinderen verkeerd hebben leren bidden."

Ook dit geeft duidelijk aan hoe hij erover dacht en sprak. Hij heeft dit alles nooit herroepen. Tevens herinner ik mij nog heel goed, wat vader kortvoor zijn sterven, na een kerkdienst, gezegd heeft tot de gehele gemeente. In ootmoed beleed hij zijn tekorten; maar in liefde wees hij de toehoorders de Weg. Uit alles sprak diepe ootmoed, een kenmerk van genade.

L. Fraanje

DE WAARHEIDSVRIEND (Ned. Herv. Kerk)

JUNI 1995

Boekbespreking

Ds. J. Roos e.a. (red.): *De waarheid hogelijk geboden; over de Gereformeerde Gemeenten tussen 1930 en 1950*. Uitgever ds. G. H. Kerstenonderwijscentrum, Veenendaal, 1994, 170 pagina's f 29,95.

In *De waarheid hogelijk geboden* is een aantal lezingen gebundeld die binnen de kring van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland gehouden zijn en die alle betrekking hebben op het ontstaan en het bestaansrecht van dit kerkgenootschap, dat in 1953 na een droeve scheuring van de Gereformeerde Gemeenten Synodaal is ontstaan. Om maar met de conclusie te beginnen: ***het ware wenselijk geweest dat deze zo hoog geboden waarheid wat ootmoediger was gepresenteerd.***

De apologie van het eigen gelijk is onthullend en kan ook door iemand die zich niet direct in de vuurlinie van de strijd bevindt alleen maar als onthutsend en verdrietig worden ervaren. Moet er in een kerkelijk en theologisch geding tussen diegenen die het dichtst bij elkaar staan zó met scherp geschoten worden? Kennelijk bestaat daar ruim veertig jaar na dato nog steeds de behoefte aan en dat om het jongere geslacht te stalen in de gedachte dat het onvervreemdbaar kerkelijk en theologisch gelijk aan eigen kant re vinden is. De Gereformeerde Gemeenten synodaal moeten het daarbij bijzonder ontgelden.

Was het nu alleen maar bij een dogmatische en kerkhistorische verkenning en instructie gebleven, dan zou het zijn waarde nog kunnen hebben om de komende geslachten uit te leggen hoe de scheuring van 1953 kon ontstaan. Enkele objectievere bijdragen in deze bundel over de historische ontwikkeling van de leerstukken van de verkiezing en de algemene genade die m.i. onder invloed van dr. Steenblok tot het uiterste geradicaliseerd en gerationaliseerd zijn, functioneren als zodanig. Het wordt de lezer onder meer duidelijk hoe de eenvoudige bevindelijke theologie van de Gereformeerde Gemeenten in het conflict gedrongen is door het dilemma tussen Kok en Steenblok. Kersten functioneerde voor de scribenten kennelijk als de onaantastbare toetssteen, Kok als de gevaarlijke dwaalleraar en Steenblok als in alle omstandigheden te verdedigen leermeester.

Waar de persoonlijke herinneringen de toon aangeven, wordt het verhaal steeds dubieuzer. Het dieptepunt ligt m.i. in de lezing van ds. F. Mallan, waarin hij vanuit zijn geheugen de verwickelingen rond de scheuring in 1953 ophaalt, in een toon en geest waarin slechts sprake is van droefheid als het gaat om eigen verongelijking. Van bewogenheid met de broeders van wie men werd losgescheurd is geen sprake. Integendeel, de wijze waarop het dramatische overlijden van een drietal personen uit het andere kamp wordt beschreven en geduid is ronduit beneden peil. De wijze waarop velen, met name genoemd, in dit boek van alles en nog wat verweten wordt, doet ronduit onaangenaam aan. De liefde, ook in de bewogenheid met diegenen van wie men meent dat zij ernstig dwalen, ontbreekt ten enenmale. Dat maakt dit boek

uiteindelijk tot een diep verdrietig boek, waarin het eigen gelijk, in de verheerlijking van het isolement tot in het extreme wordt doorgedreven.

Mijn vraag is, of dit de wijze is waarop de jeugd in de nood van deze tijden bewaard moet worden bij de waarheid. Waar zijn de tranen in deze tirade van zelfrechtvaardiging? Opvallend is door heel het boek heen hoezeer de opvattingen en gevoelens van mensen de maatstaf zijn voor de waarheid. Het is tekenend bij alle strijd en discussie die in dit boek wordt aangesneden dat het spreken van de Schrift nagenoeg helemaal ontbreekt. De traditie van de Reformatie, waarin altijd verschillende accenten zijn geweest rond verbond en verkiezing, is hier wel op een zeer smal eenzijdig spoor terecht gekomen. Zeer selectief haalt men uit bronnen van diverse aard, van Fraanje tot Graafland, de bouwstenen van het eigen gelijk in de beoordeling van de traditie.

Het is kenmerkend dat bijvoorbeeld ergens met instemming van Kersten wordt aangehaald dat hij de Institutie van Calvijn meer gewaardeerd heeft dan zijn Bijbelcommentaren. Dat lijkt mij een opmerking die ontdekkend aan het licht brengt hoe weinig men in dit opzicht echt in de traditie van deze reformator staat. Men maakt van Calvijns Institutie een systeem, terwijl het voor de reformator van Genève niets anders bedoelde te zijn dan een gids om de waarheid van de Schriften beter te mogen verstaan. In de Schrift klopt immers het hart der Reformatie, en niet in een rationalistisch harnas.

Ds. M. A. van den Berg